

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

EDEBİYAT TEORİSİ ÜZERİNE-1: İLK BELİRLEMELER ON LITERARY THEORY-1: PRELIMINARY ORIENTATIONS

Adem ÇALIŞKAN*

Özet

Bu makalede edebiyat biliminin dallarından biri olarak edebiyat teorisi üzerine ilk belirlemelerde bulunulmuştur. Edebiyat teorisi, bilimsel bir yaklaşım tarzından hareketle bazı başlıklar altında ele alınmış ve ülkemizdeki edebiyat teorisinin bizzat ne olup olmadığına dair teorik boşluk imkânı nispetinde doldurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda teori kavramı dahil, edebiyat teorisi kavramı, tanımı, konusu ve işlevi gibi konular ayrıntılı olarak incelenmiştir. (Edebiyat teorisine ilişkin diğer konuların bunun devamı niteliğindeki yazılarda ele alınması düşünülmüştür.)

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Bilimi, Edebiyat Teorisi, Teorisyen, Tarih, Eleştiri, Sosyoloji, Felsefe, Psikoloji, Karşılaştırma, Eğitim, İşlev.

Abstract

In this article have been done the preliminary orientations on literary theory as one of subbranches of literary science. Literary theory has been dealt with under the some titles by moving from the style of scientific approach, and as possible, has been tried to fill the theoretical gap on that if what the literary theory in our country was be. In this context, it has been covered in detail the issues such as the literary theory concept, its definition, subject and function, including theory concept. (It is intended to that other matters relating to literary theory is be addressed in the continuation of this article.)

Key Words: Literary Science, Literary Theory, Theorist, History, Criticism, Sociology, Philosophy, Psychology, Comparison, Education, Function.

GİRİŞ

Doğu ve Batı medeniyetinin kesiştiği bir coğrafya üzerindeki bir ülke olarak, dünyadaki bütün edebiyat hareketlerinden haberdar olunmaksızın edebiyat eseri üreterek bu arenada yer alabilmek mümkün değildir.

Batı medeniyet ve kültürünün bir ürünü olan batı edebiyatı ile ilişkilerin tarihi Tanzimatlı yıllara kadar geri gider. Batı sanat ve edebiyatının bu tarihlerden itibaren Batı edebiyatına yönelmiş olan edebiyatımız üzerinde başka pek çok alanda olduğu gibi derin etkileri vardır. Edebiyat biliminin bir alt dalı olarak edebiyat teorisi ve bu alana ait çalışmalar, bir iki yerli eser olsa da, yine batıdaki örneklerle göre üretilmiştir. Ülkemizdeki edebiyat teorisi ve eleştirisi konuları daha çok Batı edebiyatından yapılan çeviri makale ve kitap çalışmaları ile yürütülmektedir. Bu çalışmaların belli bir bilgi birikimi sağladığı kabul edilebilir.

Üniversitemizde eleştiri teorileri gibi edebiyat teorileri de müstakil ders olarak okutulmakta ve çalışmalar yapılmaktadır... Kuşkusuz, bilimsel açıdan edebiyata ve edebiyat bilimine yaklaşmak, edebiyat teorisini mükemmelleştirip geliştirir. Çünkü, “kuram, düşüncenin temelidir” (İnam, 2003: 19) ve pratiğin yönlendiricisi ve itici gücüdür. Bir başka ifadeyle edebiyat ve/veya edebiyatların mühendisliğidir. Dünya edebiyatında tarihi çok erken dönemlere kadar geri giden edebiyat teorisi alanında kitap, ansiklopedi ve antoloji ... vb. türlerde pek çok eser ve makale kaleme alınmış ve alan oturmuş, artık kritiği yapılmaktadır. Edward Said’e göre, “Teorik metin talebini karşılamak için hazırlanan modern eleştiri ve edebiyat teorisi antolojilerinin, bizi günümüzde büyük sayıda ve çeşitlilikte çalışma yapıldığı

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD. Öğretim Üyesi, E-posta: acaliskan62@hotmail.com.

sonucuna varmaya teşvik ettiği hâlâ doğrudur...” (Said, 2006: 146). Bizde ise, yukarıda ifade edildiği gibi, bir iki çalışmayı geçmeyen telif çalışmalar ve birkaç çeviri kitaptan alan tanınmaya çalışılmaktadır...

Robert Barsky, “Edebiyat Teorisine Giriş’e Giriş” adlı yazısında önce “Edebiyat teorisi niçin o kadar zordur?” şeklinde bir soru sorar ve daha sonra da bunu “Edebiyat teorisi, günümüzün entelektüel çözümlenemez karışıklığı düzeyinde var olan soruları cevaplandırmaya uğraştığı için zordur.” (Barsky, 2006: 44) biçiminde cevaplar.

Gerçekten, “Edebiyat teorisi, öğrencilerin çoğunlukla korktuğu bir edebiyat araştırması alanıdır. Genelde teoriler, belirli bir araştırma alanındaki olgunun sistematik araştırılması ve açıklanmasını kolaylaştıran ayrıntılı, düzenli ve tutarlı kategori dizileri olarak tanımlanabilir. Edebiyat teorisi, zorlaştırılmış, sıkıcı veya basitçe kendini tatmin ettiği için kötü ünlüdür / adı kötüye çıkmıştır.

Bununla birlikte, bu çizgiler boyunca tartışan insanlar, teori olmaksızın metinlerin okunamayacağını ve haklarında düşünülmemeyeceğini aslında unutmuş gibi gözüktürler. Örneğin, bir şiir okuduğumuzda, metne belirli bir tarzda yaklaşırız ve bunun ister farkında olalım ister olmayalım, geniş anlamda, zaten şiirin ne olduğunu, onun ne anlattığını vs. çözmek için bir çerçeve oluşturan metin hakkında varsayımlarda bulunuruz. Genelde bizim okuma pratiğimiz ve dünya görüşümüz kaçınılmaz biçimde bir ‘teori’ veya başkasıyla iyice demlendiği için, bu temel teşkil eden teori ile daha tanıdık olmaya tam olarak çaba sarf edebiliriz. Biraz sonra, biz, görüşümüzün daha çok açık olduğunu ve teorik bir arka plan olmadan fark edemeyeceğimiz metinlerdeki şeyleri fark edebileceğimizi anlayabiliriz.

Bu anlamda teori, kısa bir süre gözlük takmak gibidir. Gözlük, görüşünüzü keskinleştirmenize yardım eder ve önceden fark edemediğiniz yönleri aniden daha büyük bir rahatlıkla fark edersiniz. Bununla birlikte, aynı zamanda gözlük, farklı renklerle hafifçe renklendirilebilir ve böylece, bir kimse onu farklı olarak görürken, siz bir objeyi algılayabilirsiniz. Aynıısı edebiyat teorisine uygulanır. Teori, bir metnin küçük ve çoğunlukla da küçük fasetlerini tanımamıza yardım edebilir. Bununla birlikte, eğer bir kimse her zaman aynı teorik lensleri takarsa, eşit olarak büyüleyici, fakat bir kimsenin kategorileri veya kavramları ile basitçe eşleştirilemeyen başka pek çok özelliği kaçırma riski altındadır. Bundan kaçınmak için, öğrenciler ilk olarak araştırmalarında teori tiplerinin şu anda mevcut olanın ne olduğunu ve onlarla eleştirel olarak nasıl meşgul olacaklarını öğrenmelidirler.

Edebiyat teorileri genellikle iletişim modelinin parçalarının ara yüzünde konumlandırılabilirler. Böylece, başkaları metin ve okur, metin ve tarihsel gerçek veya metin ve diğer metinler arasındaki ilişkiye odaklanırken, bir kimse ilk olarak metin ve yazar arasındaki ilişkiyi inceleyen teorik yaklaşımları bulur. Teoriler, sistematik olarak dayanak noktalarını, terimleri açıkladığı, soruları araştırdığı ve metinlerin etkileri ve işlevleri konusunda açık hipotezler geliştirdiği için yararlıdır. Böylece, teoriler, metinleri analiz etmemize ve bulgularımızı başkalarına iletmemize de yardım eder.

Teori ve *metodolojinin* birbirleriyle yakından ilişkili olduğunu akılda tutmak önemlidir. Bir taraftan, teori metodolojiyi bilgilendirir. Böylece, bir metin hakkında sorduğumuz sorular, onu analiz etmek için kullanacağımız aletleri kararlaştıracaktır. Diğer taraftan, metodoloji, zaten mevcut teoriyi sonunda değiştirebilen sonuçları verebilir. Burada, teorilerin ortaya çıktıkları ve bu yüzden değişikliğe uğradıkları sosyo-kültürel bağlama bağlı olduklarını ifade etmek de önemlidir. Teorik dikkatler, klasik *poetikalara*, örneğin, Aristo veya Horace’ın poetikaları gibi edebî metinleri yazma sanatı konusundaki eserlere kadar geri gider” (Lethbridge and Mildorf, 2004: 10-19).

Jonathan Culler’a göre, “Kuram olarak nitelendirilen çalışmalar kendi özgün alanlarının ötesinde etkilere sahiptir...”

Bu anlamda kuram, yazısal çalışma için yöntemler seti olmayıp dünya üzerindeki, akademik felsefenin en teknik sorunlarından insanların bedene ilişkin konuşmalarında ve düşüncelerinde değişen yönlere kadar her şey hakkındaki sınırsız bir yazı grubudur. ‘Kuram’ türü antropoloji, sanat tarihi, cinsiyet üzerine çalışmalar, dilbilim, felsefe, siyasal kuram, psikanaliz, bilim çalışmaları, siyasal ve entelektüel tarih ve toplumbilim eserlerini içerir. Söz konusu eserler bu alandaki tartışmalarla bağlantılı olsalar da, görüşleri ya da tartışmaları bu disiplinler üzerinde çalışmayan insanlara bir fikir verdiği ya da onlar açısından üretici olduğu için ‘kuram’ haline gelmişlerdir. ‘Kuram’ haline gelen eserler genellikle başkalarının anlam, doğa ve kültür, tinin işleyişi, halkın özel deneyimle ilişkileri ve daha geniş tarihsel güçlerin bireysel deneyimle ilişkileri hakkında kullanabileceği açıklamalar sunarlar” (Culler, 1997: 3; Culler, 2007: 14-15).

John Reichert, *Making Sense of Literature* adlı eserinde, Monroe C. Beardsley’in *The Possibility of Criticism* (Beardsley, 1970) adlı kitabını değerlendirirken, “Edebiyat teorisinin büyük hedeflerinden biri, edebiyat olarak edebiyatın, şiir olarak şiirin nasıl yorumlanacağı ve değerlendirileceğinin

belirlenmesidir” (Reichert, 1970: 128) şeklinde bir tespit bulunur. Bu ifade de, en azından edebiyat teorisinin temel amaç ya da hedefinin ne olduğu konusunda bizleri bilgilendirmiş olmaktadır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, edebiyat teorisi günümüz edebiyat biliminde önemli bir yere sahiptir. Paul R. Murray’ın cümleleriyle, “Onu sevin ya da ondan nefret edin, edebiyat teorisinin önemi inkâr edilemez.” (Murray, 2001: 51) Dünyanın aşağı-yukarı her üniversitesinde pek çok akademik araştırmacının konusunu teşkil etmektedir. Bu bağlamda edebiyat teorisi ve edebiyat teorisine giriş konularında pek çok kitap ve yazı yazılmaktadır.

Bu çalışmada edebiyat teorisi alanı daha çok işlevsel yönleri öne çekilmek suretiyle ele alınarak tanıtılmaya çalışılmaktadır. Murray’ın ifadeleriyle söylemek gerekirse, “edebiyat teorisinin değişen kumsallarında seyahat kolay bir seyahat değildir... Karşılaştığımız her bir teori, size farklı bir cevap verecektir. Edebiyatın çıplak fırça darbelerini dolduran, ona renk veren, derinlik katan, perspektif ve hayat katan bu cevapların ve vizyonların farklılığıdır...” (Murray, 2001: 53).

Dilbilim, Antropoloji, Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe ... vb.’de soruları doğan ‘edebiyat teorisi’, hem nicelik hem de saha açısından gelişen büyük bir alandır... Prof. Dr. Ernest Smith’in deyişiyle, edebiyat teorileri, edebiyattaki insanlığın nabzının ve ruhunun sorunlarıdır. Her bir teori, bütün insan ruhundaki açıklanamayanı açıklamaya bir teşebbüsle diğerini –başka teoriye rehberlik eden her bir teoriyi- kaplar (Smith, 11.07.2009). Bu bir arayıştır ve gerçeği bulmak için devam edecektir...

Sözlerime Şebnem Susam-Sarajeva’nın sıralamada değişikliklere gittiğim ve kurguladığım bazı tespitleriyle son vermek istiyorum:

Günümüz dünya edebiyatında konuya ilgi duyan insanı ve/veya kişileri “teori büyüler (Gaudin ve diğ. 1981’de atıfta bulunan Gilbert)” iken, bir yandan ona “teori korku verir (Batur, 1978), diğer yandan kendisine “teoriler zorunludur (Kantarcioglu, 1991)”. “Teoriler güzeldir (Bruss, 1982)” ama yine “teorilere (karşı) direnç gösterilir (de Man, 1986)”. “Teoriler tercüme edilir” ve bu yolla “teoriler (adeta) seyahat eder / gidip gelir...” (Susam-Sarajeva, 2006: 7).

Modern edebiyat teorileri kavramı, Klasisizm, Romantizm, Realizm ve diğerleri gibi eski teorilerin çağ-merkezli ve akıma sebep olan ilkelerinin motifini aşar. Daha doğrusu, modernite, edebiyat incelemesi için benimsenen bu yeni öğretisel yöntemleri ayırır. Psikanaliz, Biçimcilik, Yapısalcılık / Göstergebilim, Yapısalcılıksınrası ya da Yapısökücülük, Marksçılık, Feminizm ve Sömürgesonrasicilik gibi bu tür edebiyat teorileri bu belirlemede hakimdir (Balogun, 2007: 197-206).

Modern edebiyat teorilerinin tamamının yabancı kültür ve edebiyatların ürünü olmaları karşısında, bunlar arasında bize özgü edebiyat teorilerinin bulunmayışı iç burkan bir his doğurmaktadır. Böyle bir duyguyu yaşayanlardan biri olarak Talat Sait Halman durumu şairane bir biçimde dile getirmiştir (Armağan, 2003).

Bu durum, edebiyat teorisi alanının bizde henüz olması gereken seviyede olmadığını açıkça göstermektedir. Bu ve bundan sonra devam etmesi düşünülen birkaç telif ve çeviri makale ile edebiyat teorisi alanına imkânı nispetinde katkı yapılması düşünülmüştür...

a-Edebiyat Biliminin Dalları

Başlangıçta, Alman düşünürü G. W. F. Hegel (1770-1831)’in sanat tasnifi içerisinde bir güzel sanat dalı olarak kabul edilmekteyken (Yetkin, 1942: 127; Ayrıca bkz. Ersoy, 1983: 22-29), ilerleyen süreçte sanat niteliğini bütünüyle kaybetmemesine rağmen zamanla bağımsız bir bilim (Bu konuda bkz. Tural, 1980: 12-25; Aktaş, 1984: 20-23; Tural, 1993; Grisebach, 1995; Aytac, 1999; Uçan, 2004; Çıkar, 2005: 47-56; Genç, 2008; Çetişli, 2008) haline gelerek sosyal bilimler içerisinde değerlendirilen edebiyat, hiç şüphesiz çok geniş disiplinlerarası ilişkiler ağına sahip bir edebî faaliyet alanıdır.

Bugün bir bilim dalı olarak bütün dünyada olduğu gibi ülkemiz üniversitelerinde edebiyat yerini almıştır. Edebiyat, gerek *lisans düzeyinde* fakültelerde ve gerekse *lisans üstü düzeyde* Sosyal Bilimler Enstitülerinde müfredatlarda bir bilim olarak yerini almış, adına nispetle Anabilim Dalları oluşturulmuştur.

Edebiyat biliminin bazı alt dalları vardır. Bunları, ‘ilk sırada yer alması gereken edebiyat teorisi’ makalemizin konusu olduğundan son sıraya alınarak’ şöylece sıralamak mümkündür:

aa-Edebiyat Tarihi

“Bir milletin yüzyıllar boyu yarattığı edebî eserleri ve onları meydana getiren “edib”leri tarihî gelişme içinde inceleyen bilim koludur.” (Kabaklı, 1971: 3) veya “Edebiyat tarihi, bir milletin yüzyıllar boyunca meydana getirdiği edebî eserlerle onları yaratanları tarihî gelişimi içinde inceleyen bilim

koludur.” (Gözler, 1975: 10) şeklinde tanımlanmaya çalışılan edebiyat tarihi, edebiyat biliminin dallarından biridir.

Edebiyat tarihi, edebiyatın konusu içine giren bütün eserleri ve bunları meydana getiren kişileri, tarihi gelişme içinde inceleyen ve değerlendiren ve değerlendiren bilim koludur. Edebiyat tarihi, tarihf şartlar içinde gelişen bir sanat olarak edebiyatı da diğer toplum kurumları gibi tarihin içinde ele alan bir disiplindir. XIX. yüzyılda edebiyat tarihi bir disiplin olarak romantiklerle başlar. Mme de Staël'in 1802 yılında kaleme aldığı '*Edebiyata Dair*' (Staël, 1952) adlı kitabı dolayısıyla ileri sürdüğü görüşler, edebiyat tarihinde bir dönüş noktası olmuştur. Klâsiklerin, Eski Yunan eserlerinin mutlak değer taşıdıklarına inanmalarına karşılık Staël, "*her milletin ve her çağın edebiyatı ayrıdır ve değeri kendi içindedir*" görüşünü ileri sürer.

Sistemli edebiyat tarihinin kurucusu Fransız Prof. Gustave Lanson (1857-1934)'dur.

Edebiyat tarihçisi, edebiyat tarihi alanı içerisine giren yazarları inceleyip değerlendirirken bir takım metot ve usullerden yararlanır. Hakkında yerli ve yabancı kaynaklarda bilgi bulmanın mümkün olduğu (Morize, 2008; Çetişli, 2008: 323-328) *edebiyat tarihi metotları* şöylece sıralanabilir: 1-Tarihçi metot, 2-Sosyolojik metot, 3-Estetik metot, 4-Genetik metot, 5-Psikolojik metot, 6-Ekonomik metot, 7-Tarihçi-Tenkitçi metot.

Ülkemizde edebiyat tarihi konusunda önemli ölçüde literatür bulunmaktadır (Bu konuda *bkz.* Levend, 1937-38; Özön, 1941; Tarlan, 1965: 12-18; Kocatürk, 1970; Akyüz, 1979: 307-308; Levend, 1984; Tural, 1986: 21-38; Tuncer, 1988: 76-79; Çetin, 1988; Akün, 1990: 18-19; Çetin, 1991: 143-152; Çetin, 1992: 61-73; Öztürk, 1993: 10-19; Halman, 2006).

ab-Edebiyat Eleştirisi

Edebiyat biliminin dallarından biri de edebiyat tenkidi, bir başka ifadeyle edebiyat eleştirisidir. Batı edebiyatlarında tenkit ya da eleştirinin bir tür olarak ortaya çıkışı ve tarihçesi konularında çok sayıda bilimsel nitelikli çalışma olmasına rağmen, bizde klasik edebiyatımızda örnekleri görülse de bir tür olarak Tanzimat sonrası edebiyatımızda belirgin hale geldiği kabul edilir...

Kabul etmek gerekir ki, "Edebiyat eleştirisi, kendini mümkün merteye akademik edebiyat araştırması ile ortak olduğunu ve kullandığı terimler ile kategorilerin sorgulanması gerektiğini yerleştirmektedir..."

Potansiyel karışıklık alanları olduklarından, edebiyat eleştirisi ile edebiyat teorisinin etkinlikleri ve uygulamaları arasında bir ayırım yapmak bu noktada yararlı olacaktır. Genel olarak söylemek gerekirse, biz edebî eleştirinin özel bir metnin ya da edebiyat olarak nitelenen metinlerin okunması, yorumlanması ve bunlar üzerine açıklamaları içerdiğini söyleyebiliriz" (Webster, 1996: 6. Ayrıca *bkz.* Krieger, 1976; Sears, 1989; Çetişli, 2008: 298-309; Rifat, 2008; Gür, 2009; Çetindağ, 2010 ...vb.).

ac-Edebiyat Sosyolojisi

Edebiyat biliminin bir diğer dalı da edebiyat sosyolojisidir (Bu konuda *bkz.* Kösemihal, 1964-1966: 1-36; Escarpit, 1968; Uçarol, 1970: 9-10; Soykan, 1989: 19-22, 26-27; Tural, 1993: 155-176; Karakaya, 1997/1: 83-121; Lüleci, 2001; Alver, 2004; Aslaner, 2004; Yelken, 2006: 76-79; Çetişli, 2008: 333-335). Sosyolojinin bir bilim dalı olarak kabul edilmesinin ardından disiplinler arası ilişki bağlamında edebiyatla ilişkisi söz konusu olmuştur.

Edebî eser ve yazarının toplum ile ilişkileri, her ikisinin okurlara yani toplumla karşılaşma biçim ve kanalları; basım, yayım ve dağıtım işlerinin belli yöntemlerle incelenmesi edebiyat sosyolojisinin ilgi alanlarına girer. Edebiyat sosyolojisine giden yolda her milletin kendi tarihinde bu bilime öncülük edip kapı aralayabilecek ismi konulmamış faaliyetler vardır.

Terminolojik açıdan konuya yaklaşıldığında, "Bugün bir inceleme yöntemi olarak edebiyat sosyolojisinden söz edilebilmektedir. (...) bir kere *edebiyatın sosyolojisi*, edebiyat sanatının ürünlerinin sosyolojik araştırmalarda araç olması; (...) *edebiyat sosyolojisi* ise, edebiyat biliminin sosyolojiyi sanat eserine yaklaşım aracı olarak kullanmasıdır" (Şölçün, 1982: 65).

Edebiyat sosyolojisinin konu ile ilgilenen kişilerce tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Örneğin, Sadık K. Tural, şu tanımları yapar: "Edebiyat sosyolojisi, edebiyat hayatını, edebî eser, yazar, okuyucu, cemiyet, kültür değişimleri, millî kültür, basım ve pazarlama, edebiyat dünyası unsurları ile birlikte incelemek demektir" (Tural, 1991: 27).

İçinde yaşadığımız günlerde ülkemizde edebiyat sosyolojisi üzerine kitaplar hazırlanmakta ve makaleler kaleme alınmaktadır.

ad-Edebiyat Felsefesi

Batı dillerinde, örneğin İngilizce’de “the philosophy of literature” (Lang, 1990; New, 1999; Hogan, 2000; John and Lopes, 2004), Fransızca’da “philosophie de la littérature” ve Almanca’da “philosophie der literatur” tamlamalarıyla ifade edilen ‘edebiyat felsefesi’ terimi şu şekilde tanımlanabilir:

“En genel anlamda, bir bütün olarak edebiyatın özünü, doğasını, amaçlarını, kapsamını ve içeriğini araştıran; edebiyat yapıtlarının felsefi bakımdan kimileyin açıkça kimileyinse üstü örtük bir biçimde bildirdikleri tasarımları inceleyen; yapıt, roman karakteri, yapıtın zamanı, imgelem, esin, öyküleme yolları gibi edebiyat söyleminde yer alan temel konuları felsefi bir gözle açımlayan; romantizm, gerçeküstücülük, dışavurumculuk gibi çeşitli sanat akımlarının edebiyattaki karşılıklarının izini sürerek söz konusu akımların edebiyat söyleminde nasıl kullanıldıklarını ortaya çıkaran; felsefe ile edebiyat arasındaki ilişkiyi soruşturan; edebiyat etkinliğinin doğasını başta felsefeye ilişkin içerimleri olmak üzere bütün yönleriyle dizgeli bir biçimde ele alan felsefe dalı”dır (Güçlü – Uzun – Yulsal, 2002: 449).

Ülkemizde, gerek Ortaöğretim ve gerekse Yüksek öğretimde ‘Felsefe’ ve ‘Edebiyat Felsefesi’ derslerinin kaderlerinin birbirine benzer olduğu iddia edilebilir. Ortaöğretimdeki Felsefe dersleri bir yana bırakılacak olursa, Üniversitelerdeki Felsefe Bölümlerinin dışında, örneğin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin kaçının Yüksek Lisans veya Doktora programlarında ‘Edebiyat Felsefesi’ dersi yer almaktadır? Şüphesiz bu sorunun cevabı pek iç açıcı olmayacaktır. Benzer durumun ‘Edebiyat Sosyolojisi’ için de geçerli olduğunu hatırlamak gerekir. Durum o ki, bu eksiklikler dikkate alınarak problemin giderilmesi için gereken ne ise yapılması gerekir. Bu alanda ülkemiz felsefecilerine ve –şayet varsa- edebiyat teorisyenlerine büyük bir görev düşmektedir. Bilinmelidir ki, “felsefe öğretimi olmadan eğitimsel bir sistemin mümkün olmayacağı kesinlikle söylenebilir” (Nasr, 1989: 17. Ayrıca *bkz.* Felsefelogos, 2002).

Günümüz edebiyat biliminde ‘edebiyat felsefesi’ onun bir alt dalı olarak kabul edilmektedir (Okay, 2005: 205).

ae-Edebiyat Psikolojisi

Edebiyat biliminin yukarıda sıralanan alt bilim dallarından biri de ‘edebiyat psikolojisi’dir. Batı’da İngilizce konuşulan ülkelerde ‘literary psychology’ (Örnek olarak *bkz.* Tymms, 1949; Edel, 1973: 19 vd.; Edel, 1981: 447-488; Edel, 1982) şeklinde kullanılan bu kavram, dilimizde de kullanılmaktadır (Okay, 2005: 133, 205).

Edebiyatın diğer bilimlerle ilişkisi bağlamında psikoloji ile olan ilişkisi söz konusudur. Disiplinlerarası ilişkinin vurgulandığı günümüzde bu ilişki son derece doğaldır. Edebiyat psikolojisi geçmişte bilim psikolojisine bağlı değildi, şimdi de bağlı değildir (Walsh, 1969: 128). Santayana gibi düşünürler ‘edebiyat psikolojisi’ ile ‘bilim psikolojisi’ arasında bir ayırım yaparlar. Onlara göre, bilim psikolojisi fiziğin bir parçası ya da tabiatın incelenmesi; canlıların nasıl hareket ettiklerinin kayıdır. Edebiyat psikolojisi, onların nasıl hissettikleri ve düşündüklerini hayal etme sanatıdır (Santayana, 1955: 252). Edebiyat psikolojisinin konu maddesi, tecrübe ya da zihinsel yaşamdır. Edebiyat psikolojisi psikanalizin temel varsayımlarına / ilkelerine dayanır.

Edel (1981), edebiyat psikolojisi terimini edebî eserlerin çözümlenmesine daha uygun değerlendirir. Edel’e göre, edebiyat psikolojisi üç varsayıma / ilkeye dayanır. İlk ikisi “insan motivasyonu ve davranışında, rüyaları, hayalleri ve düşüncelerinde bilinçaltının varlığı” ve edebiyatın bilinçli bir şekilde yaratılan biçimlerinde sürpriz duyguların ve düşüncelerin ortaya çıkma olasılığı geleneksel önermelerdir. Fakat üçüncü varsayım / ilke, daha şaşırtıcıdır (Edel, 1981: 458’den alıntılan ve yorumlayan Pierlout, 1994: 8).

Bir disiplin olarak edebiyat psikolojisi edebî eserlerde, hikâye, roman ve dramalardaki kişi ve kahramanların karakterlerinin çözümlenmesinde önemli işlevler üstlenir.

af-Karşılaştırmalı Edebiyat

Edebiyat biliminin dallarından biri de ‘mukayeseli edebiyat’, bir başka ifade ile ‘karşılaştırmalı edebiyat’ (comparative literature)tır (Bu konuda *bkz.* Wellek, 1959: 149-159; Wellek, 1969: 283-295; Enginün, 1992; Rousseau – Pichois, 1994; Menteşe, 1996: 1192-1203; Doğan, 1996: 1205-1213; Aytaç, 1997; de Zepetnek, 1998; Sakallı, 1998: 17-44; Aydın, 1999; Aytaç, 1999; Kefeli, 2000; Sakallı, 2004: 195: 205; Sakallı, 2006; Aytaç, 2007; Öztekin, 2007: 671-679; Parla, 2008: 85-91; Çetişli, 2008: 329-332; Cuma, 2009: 81-94). Bu kavramın yaklaşık olarak 1827 yılında Fransa’da Villemain tarafından

kullanıldığı ve yaygınlık kazandığı kabul edilir. Bu terimin de edebiyatımıza Batı'dan girdiğini söylemek gerekir.

Karşılaştırmalı edebiyat en az iki kültür ya da medeniyetin ya da aynı kültür ve medeniyet içinde en az iki edebiyat alanının incelenmesidir. Öte yandan, mukayeseli edebiyatın esas itibarıyla amacının “muhtelif edebiyatlara ait eserleri aralarındaki münasebetler bakımından tetkik etmek” (Tieghem, 1943: 42) olduğu dile getirilmiştir. Karşılaştırmalı edebiyatın eşzamanlı ve artzamanlı olarak yapılabileceğini söylemek gerekir. Pek çok bilimin kullandığı karşılaştırmada günümüzde ülkemizde daha da yaygınlaşan ‘metinlerarası ilişkiler’ yönteminden yararlanılır.

Süha Oğuzertem’in yerinde tespitiyle, “20. Yüzyıl boyunca dünyada gelişimini kesintisiz olarak sürdüren karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının Türk edebiyatı alanındaki araştırmaları da etkilemesi, hatta Berna Moran, Jale Parla gibi öncü isimlerin katkılarıyla temelden dönüştürmeye yönelmesi” (Oğuzertem, 2009: 3) kaçınılmaz bir durum olmuştur. “Nitekim artık birçok edebiyat araştırmacısı, filolojilerin klasik bakış açılarıyla yetin(memekte), Türk edebiyatına ‘dünyalı’ ve ‘karşılaştırılabilir’ bir perspektiften yaklaşmayı” (Oğuzertem, 2009: 3. Parantez içi ifade bana aittir. AÇ.) denemektedir. “Ulusal bakış açısının ötesine geçme kaygısını romantizm döneminden bu yana içinde barındıran karşılaştırmacı yaklaşım, diğer dillerdeki edebiyatlara olduğu kadar, öteki sanatlara, sosyal bilimlere, dil ve kültür kuramlarına, felsefeye açıklığıyla da edebiyat meraklılarını kendisine çekmeyi sürdür(mektedir).” (Oğuzertem, 2009: 3. Parantez içi ifade bana aittir. AÇ.)

Günümüzde, karşılaştırmalı edebiyat, birkaç dilin edebiyatıyla aynı anda ilgilenen eleştirel bir bilim dalıdır. Üniversitelerde müstakil bir bölümün adıdır. Başlangıçta sadece Avrupa dil ve edebiyatlarını konu edinen bu saha, günümüzde sınırlarını alabildiğine genişletmiştir. Ülkemiz Üniversiteleri içinde önce İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde 1996 yılında, daha sonra Osmangazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Koç Üniversitesi’nde Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümleri açılmıştır. Bu üniversitelere ait web sayfalarında görev ve işlevleri hakkında tanıtıcı bilgiler verilmektedir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, karşılamalı edebiyatın esasî kuşkusuz edebî metinleri ve yazarlarını karşılaştırarak incelemeye dayanır. Konu ile ilgili eserlerde karşılaştırmalı edebiyatın özellikleri, ilkeleri, ekolleri ve teorilerinin de sıralandığı görülür (Örnek olarak bkz. de Zepetnek, 1998).¹

¹ Bu eserde karşılaştırmalı edebiyatın on ilkesinden ve bazı teorilerinden söz edilir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

“Karşılaştırmalı edebiyatın birinci genel ilkesi, edebiyat incelemesi, pedagojisi ve araştırmasında onun ne olmadığından daha ziyade nasıl olduğu önemlidir (s. 15). Karşılaştırmalı edebiyatın ikinci genel ilkesi, kültürler, diller, edebiyatlar ve disiplinler arasında hareket etmek ve diyalog yapmak yöntembilimsel postula olduğu kadar teorik postuladır (s. 16). Karşılaştırmalı edebiyatın üçüncü genel ilkesi, teori ve yöntembilimin daha derin incelemesinden önce diğer disiplinler kadar ayrı dil ve edebiyatları derinde yerleştirmeyi sağlamak, karşılaştırmacı için zorunludur (s. 16). Karşılaştırmalı edebiyatın dördüncü genel ilkesi, diğer sanatsal ifade biçimleri (görsel sanatlar, müzik, sinema vs.) ile insanbilimleri ve sosyal bilimler (tarih, sosyoloji, psikoloji vs.)deki diğer disiplinlerle ilişkisi içinde edebiyatı incelemek, onun ilgi alanıdır (s. 16). Karşılaştırmalı edebiyatın beşinci genel ilkesi, karşılaştırmalı kavramsal yaklaşım ve işlev bağlamında İngilizce’ye özel bir odaklanma ile tek dillerin ve edebiyatların paralel incelemesinin tanınmasıdır (ss. 16-17). Karşılaştırmalı edebiyatın altıncı genel ilkesi, kültür bağlamı içinde edebiyata odaklanmasıdır (s. s. 17). Karşılaştırmalı edebiyatın yedinci genel ilkesi, onun kapsamı ideolojik ve politik yaklaşım kadar teorik ve yöntembilimseldir (s. 17). Karşılaştırmalı edebiyatın sekizinci genel ilkesi, yöntembilimsel peçisionun üç temel tipi ile, yani ultra-disciplinarity (insanbilimlerindeki disiplinlerde analiz ve araştırma), multi-disciplinarity (herhangi bir başka disiplini çalışan bir bilgin tarafından analiz ve araştırma) ve pluri-disciplinarity (çeşitli disiplinlerden katılımcılarla birlikte ekip çalışmasını analizi ve araştırması) disiplinler arası incelemede (şemsiye bir terim) yöntembilim üzerinde onun dikkati ve ısrarıdır (ss. 17-18). Son durumda, edebiyat incelemesi için ekip çalışmasını kullanacak edebiyat bilginlerinin genel isteksizliği bir engeldir. Karşılaştırmalı edebiyatın dokuzuncu genel ilkesi, yerleşme karşısında küreselleşmenin çağdaş paradoksuna / çelişmesine karşı onun memnuniyetidir. Hem küresel akımlar ve entelektüel yaklaşımlar hem de onların kurumsal temsili hususunda yerinde paradoksal / çelişkili bir gelişme vardır... (s. 18). Karşılaştırmalı edebiyatın onuncu genel ilkesi, onun pratisyenlerinin mesleki yorumlarına dair iddiasıdır.

Deneysel Edebiyat İncelemesi Teorisi

Edebiyat incelemesi ile ilgili günümüz akımı, bir karşılıklı toplumsal etkileşim sistemi olarak edebiyat incelemesi ile ilgilendi. Temel soru, edebiyatın ne ve nasıl olduğudur: O, yazılıdır, basılır, dağıtılır, okunur, sansürlenir, taklit edilir vs. Deneysel edebiyat incelemesi, temel yorumbilim sorununu çözerken, yani edebî yorumlamanın geçerliliğinin nasıl açıklanabileceğini çözerken, bir reaksiyon ve teşebbüs olarak meydana geldi.

Edebî Kurum Teorisi

Edebî kurum, bütün edebî tecrübenin göz önünde bulundurulduğu alandır. O, edebî üründe bir gerilim yaratmak için birlikte çalışan iki ayrılmaz pratiği içerir. Bir kupta, kurumun teknik ve örgütlenme altyapısının tüm malzemelerini bir araya getiren örgütlenme. Burada üretim ve dağıtım teknolojileri sözlü, yazılı, elektronik ve çeşitli diğer araçları içerir... (s. 35). Diğer kupta, bin yıllık dönem boyunca karar verilen estetik olayın tüm malzemelerini bir araya getiren imajinatif ve yaratıcı pratikler – tüm kodlar, normlar, türler, temalar, anlatı tarzları ve edebî muhtevayı ifade eden bütün bu sanatsal biçimler (s. 36).

Çoklu-sistem Teorisi

Bir iletişim sistemindeki kanunların genel bir operasyonunun esasî üzerine, göstergebilimsel bir gönderge çerçevesi içinde edebiyatı yorumlamaya teşebbüs eden teori. 1970’lerden beri, terim, Tel Aviv Üniversitesi Portör Poetik Enstitüsü’ndeki Itamar Even-Zohar ve Gideon Toury gibi bilginlerin eseri sayesinde tanınmaya başladı. Çoklu-sistem teorisine göre, edebiyat, karşılıklı olarak birbirini etkileyen ve sürekli olarak yeni duran ve belli şartlarda egemen olan değer ölçütlerinin (normların) ve modellerin bir işlevi olarak ilişkileri değişen karmaşık bir sistemler bütünü – hem pratik hem de teorik düzeylere dair edebiyat kavramları bütünüdür. Bu teori, radikal olarak 1920’lerde edebiyatın esas niteliğine göre değil ilişkilerine göre incelenmesi gerektiğini yazdı. Egemen normlar ve modeller ilkesi, bütün teorik pozisyonlar üzerinde göreceli, tarihsel bir değeri müzakere eder, halbuki edebiyat incelemesi yazarların, metinlerin ve okurların işlev görmesine göre normların ve modellerin incelenmesiyle görevlidir (s. 36). Çoklu-sistem teorisi de tarihsel alımlama ilkesini radikal olarak ayrıntılı inceler: Tüm edebî metin tarihsel olarak belirlenir, halbuki gerçekte onlar, egemene ya da sistemlere egemen olana aittir (s. 37).

ag-Edebiyat Eğitimi

Edebiyat biliminin yukarıda sıralanan alt bilim dallarından bir diğeri de ‘edebiyat eğitimi’dir (Bu konuda bkz. Kavcar, 1974; Yalçın, 2000; Cemiloğlu, 2003; Saraç, 2006: 106-118; Dursunoğlu, 2006: 227-246; Uçan, 2006: 25-41; Çetişli, 2006: 75-84; Taşdelen, 2006: 42-56; Çetişli, 2008: 336-338; Uçan, 2008).

Eğitimin bireyde ya da toplumda istendik bir değişim ve dönüşümün meydana getirilmesi süreci olduğu dikkate alınır, edebiyat eğitiminin edebiyatı teorik ve pratik yönleriyle öğretmek gibi bir işlevi yüklenerek bunu gerçekleştirmesi söz konusudur.

Edebiyat eğitiminin temel amaç ve işlevleri ile yöntemleri üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu konuda pek çok görüşün olduğu ve tartışmaların yapıldığı dikkate alınır yapılacak olan daha çok şey var demektir. İçinde bulunduğumuz günlerde önemli çalışmaların yapıldığı gözlemlense de teorik eksiklik uygulama sorunlarına yol açmaktadır.

Gelişen bir toplumda bu bağlamda gerekli olanı dondurmamak mümkün olmayacağına göre, edebiyat eğitiminin sürekli güncellenen amaç, işlev ve yöntemlerine gereksinim vardır.

Edebiyat eğitimi, çağdaş eğitimin önemli merkez noktalarından biridir. Çünkü edebiyat eğitimi, bireyin kendisini geliştirme, başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilme, kendisini başkalarına ifade edebilme, kendisiyle ve çevresiyle barışık bir şekilde yaşamasını sağlama gibi özellikler bakımından bireysel gelişime katkıda bulunan önemli bir eğitim alanıdır (Güzel, 2006: 85-105).

ah-Edebiyat Teorisi

Pospelov’un da açık bir biçimde dile getirdiği gibi, “Edebiyat biliminin, bir temel bileşeni olan, tüm çağların ve halkların edebiyatının tarihi yanında, en az onun kadar önemli bir başka bileşeni daha vardır. Bu da, gene edebiyat tarihiyle sıkı ilintili ve ona çok yönlü ilişkilerle bağlı bulunan edebiyat kuramıdır. Edebiyat biliminin başlıca bir dalı olarak edebiyat kuramının uzun bir geçmişe dayalı bir gelişmesi vardır...” (Pospelov, 2005: 35).

Edebiyat teorisi edebî metinlerin dahilî analizinden veya haricî bilgiden pek çok yorumlayıcı durumlarda başvuru metne kadar elde edilen herhangi bir prensibe göndermede bulunur (Brewton, 2003; Brewton, 2006: 38).

Yabancı kaynaklarda “Nazariyyetü’l-edebiyeye” (Edebiyat Teorisi) veya “Literary Theory (Edebiyat Teorisi)” veyahut da “What is Literary Theory? (Edebiyat Teorisi Nedir?)” (Bressler, 2003: 6) gibi başlıklar altında yer verilen *edebiyat teorisi* bu makalemizin yazılma gerekçesini oluşturmaktadır.

EDEBİYAT BİLİMİNİN DALLARINDAN BİRİ OLARAK EDEBİYAT TEORİSİ

‘Edebiyat teorisi’ tamlamasında yer alan ‘teori’ veya ‘nazariye’ veyahut da ‘kuram’ kavramı (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Güzel, 1988; Gasché, 2007: 188-208. Teori konusunda ayrıca bkz. Charnaz, 2006: 125-128, 133-139; Kılıç, 02.07.2008) öncelikle üzerinde durulması gereken terimlerden biridir. Kuşkusuz, ‘teori’ kelimesiyle oluşturulmuş edebiyat biliminin dışında diğer bilimlerle ilgili pek çok tamlama vardır.

a-‘Teori’ Kavramı

Teori, “Bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan, geçerlilik ve güvenilirliği bilimsel yöntemle saptanmış bir genel bilgi ve açıklama düzenidir. Modern bilimsel ve felsefî bakış açısına göre, deneyle karşıtlık içinde, düşünce ile kazanılmış bilgi; belli olayların ilkelerden kalkarak bilimsel olarak açıklanması ve tek tek bilgilerin genel yasalar altında toplanması; kendilerinden her türlü

Yazılı Metin Sistemi Teorisi (s. 38)

Yazılı sistem (système de l’écrit) kavramı, hem yöntembilimin hem de yorumlamanın görünüşlerini kapsar. Bu nedenle, yaklaşım üretimin (yazarlar, editörler, yayıncılar), dağıtım işinin ve muhafazanın (kütüphaneler, arşivler vs) araçlarına referansla yöntembilim ve yorumlamanın görünüşlerinden ibarettir.

Edebî Alan Teorisi

Pierre Bourdieu’nun vurguladığı gibi, en temel aracı, ne terimi ne de kavramı geleneksel ‘toplumsal bağlam’a ya da ‘edebî çevre’ye indirgemenin terimi tam anlamıyla ve kavramı tam olarak sınırlandırıp (s. 39) tanımlanmamızı sağlayan edebî alandır... Bourdieu, edebî alanı “bu alana giren tüm şeyler üzerinde rolü olan bir güçler alanı olarak ve aynı zamanda orayı zapteden pozisyona göre farklı şekilde, bu güçler alanını dönüştürmeyi amaçlayan bir mücadele alanı olarak” tanımlar. Sistem Olarak Edebiyat Teorisi

1980’lerin sonundaki kararsız bir başlangıçtan sonra, Niklas Luhmann’ın toplum ve iletişime yaklaşım sistemleri, Alman dili edebiyat araştırmalarında en etkili sosyolojik teorilerden biri olarak henüz doğmuştu. İngiliz dili edebiyatı ve kültür teorisinde de yer edindiğinin işaretleri vardır. İlk olarak, Talcott Parson’un sistem teorisinin bir kritiği ve eki olarak anlaşıldıktan sonra, Luhmann’ın yaklaşımı, ileri orijinal bir (...) toplum teorisi halinde gelişti... (s. 40. Tötösy’nin adı geçen eserinden çevrilip ilk kez burada yayımlanmıştır. A.Ç.).”

yasallığın ve tek tek olayların çıkarılabileceği ilkelere göre düzenlenmesi, şeklinde tanımlanabilir...

Teori, varsayım gibi açıklayıcı bir bilimsel araç olmasına rağmen varsayımdan daha geniş kapsamlı ve köklü izahlar getirmektedir. Bu anlamda teori, gözlem dışı ilişkileri dile getiren açıklamaya dayalı yasaların, olgular alanındaki ilişkilerin izahında aksiyom ve bir nevi varsayım işlevi gören bir sistem olarak düşünülebilir. Teoriler, olgular arasındaki ilişkilerin izahında kavramsal bir nitelik taşımaktadırlar. Bu yönüyle teorilere kavramsal bir sistem olarak bakmak daha doğrudur.

Teori kavramı, özellikle diyalektik metodu kullanan düşüncelerin hâkim olduğu dönemlerde, pratik karşıtı olarak ele alınmış ve gerçekliğin sistemli ve organize edilmiş bilgisi olarak tanımlanmıştır. Bu bakış açısına göre teoriler, düşünsel veya zihinsel birer yapı olarak görülmüş ve gösterilmiştir. Teoriler, bu anlamda, karşımıza bir gerçeklik ve bilgi alanının soyut ve simgesel birer boyutu olarak çıkmaktadır. Bu noktada teorilerin pratik karşıtı bir yapı, sistem anlamını içeriyor olmalarına rağmen, gözlem ve deney sonucu ulaşılan bilimsel sonuçların mantıksal ve şematik bir sistemi belirtiyor olmaları da ayrı bir gerçektir. Nitekim teori kavramının bir spekülasyon, aşırı bir genelleştirme ve hatta bir varsayım olarak görülmesi de kavramın taşıdığı bu ikinci anlamın gözden ırak tutulmasından kaynaklanmaktadır.

Teori, tanımından da anlaşılacağı üzere, varsayımdan daha genel bir açıklama tarzıdır. Varsayım, bir ölçüde, doğruluğu ispatlanmamış ve hatta sorgulanmamış bir öndeyiş niteliğini taşır. Teorinin taşıdığı ve varsayımdan ayrılan niteliği ise onun, doğrulanmış, fakat henüz tümüyle belli bir kesinlik kazanmamış bir sistem olmasıdır. Teoriler, önermeden oluşan varsayımların aksine, birer önermeler dizisidir.

Teorilerin bilimsel çalışmalardaki temel ve önemli işlevi, onların birer hazırlık aşaması ve bilimsel çalışmada ilk adım evrelerini teşkil ediyor olmalarıdır. Bu yönüyle teoriler, gözlem ve deneyler ile ulaşılan sonuçlardan hareketle, yeni gözlem ve deney sonuçlarına kılavuzluk eden ve böylece bilimsel çalışmaların kopukluğunu da önleyen birer sistemdirler. Bu noktada teorilerin, yeni gözlem ve deneylerin gerçekleşmesi ile işlevlerinin sona erdikleri ve artık birer bilim tarihi konusu olduktan da diğer bir gerçektir. Bu aşamada teorilerin doğrulanmaları veya çağdaş bir bilim felsefecisi K. Fopper'in ileri sürdüğü gibi yanlışlanmaları söz konusudur. Fakat, teoriler, doğrulanabilir veya yanlışlanabilir nitelikte de olsalar, bilimsel gelişmenin hazırlayıcısı olmaları açısından, bilim tarihlerinin konuları olmaktan öte bir anlam ve öneme sahiptirler...

Teori kavramı, bünyesinde oldukça değişik ve çeşitli görüşleri ve anlamları barındıran geniş bir tarihsel arka plana sahiptir. Eski Yunan'dan günümüze kadar felsefe ve bilim çevrelerinin tartışma ve düşünmeden uzak kalamadığı bir konudur teori. Bu, teorinin bilimsel felsefi çalışmalardaki önemli konumunu da belirtmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir..." (Çelebi, 14.11.2009).

Bilindiği gibi, teoriler, yıllarca deney ve gözlemlerle denenmiş, doğruluğu çok kuvvetli bulgularla desteklenen ve desteklenmeye devam eden bilimsel gerçeklerdir. "Kuram veya teori, sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünüdür. Kuram kavramlaştırmaya yönelik olarak, değişkenler arasındaki ilişkiyi basit ve anlaşılır bir biçimde ifade etmek amacıyla birleştirilmiş tanımlar, örgütlenmiş gözlemler, koşullar ve ilkeler bütünüdür. Bilimde kullanıldığı anlamıyla kuram, çok sayıda doğal gözlemi birbirine bağlayan bir gerçekler ve açıklamalar bütünüdür. Bir tahmin veya hipotez değildir. Kuantum kuramı, Görelilik kuramı, Evrim kuramı gibi birçok kuram, günümüz bilim çevrelerinde yaygın olarak kabul gören, az sayıda prensiple çok sayıda gözlemi birleştiren ve açıklayan kavramlar ve açıklamalar bütünüdür. Şu an deneme aşamasında olan, ve bir gün yeteri kadar denendiklerinde kanun konumuna yükselecek olan tahminler değildir" (Babylon.com, 2009).

Bu ifadelerden hareketle, bilimsel gerçeklerin bir izahı olan teorilerin yasaya dönüşmediğini de unutmamak gerekir.

Daha önce ifade edildiği gibi, genelde teorinin her seviyede insanın gözünü korkutan ve yıldırıcı bir niteliğe sahip olması, onun daha çok sürekli gelişime açık olmasından kaynaklanan uzmanlaşmama endişesidir. Bu durum teoriye karşı bir soğukluğu ve direnci veyahut da düşmanlığı yaratmaktadır. Jonathan Culler bu durumu şu cümlelerle izah eder: "Kuşkusuz kurama yönelik düşmanlığın büyük bir bölümü kuramın önemini kabul etmenin açık uçlu bir yükümlülüğünde bulunmak, kendinizi her zaman için sizin bilmediğiniz önemli şeylerin bulunacağı bir konumda bırakmak anlamını taşımasından kaynaklanır..."

Kuram sizin ustalık kazanmayı arzulamanızı sağlar: Kuramsal okumanın size sizi ilgilendiren olguları düzenleyip anlamanızı sağlayacak kavramları kazandırmasını umarsınız. Ama kuram, hem her zaman öğrenilecek yeni şeyler olacağı için hem de kuramın kendisi varsayılan sonuçları ve bu sonuçların dayandığı varsayımları sorguladığı için, ustalaşmayı olanaksız kılar. Kuramın doğası, rekabet içindeki

varsayımlar ve öngörüler yoluyla, bildiğinizi sandıklarınızı yok etmektir; bu nedenle kuramın etkileri tahmin edilemez türdendir...” (Culler, 1997: 16; Culler, 2007: 31-32).

İsa Sarı'nın ifade ettiği gibi, “Herhangi bir konu hakkında bilinenleri, birçok bilim dalındaki düzenli bilgi ve konuları derleyip toplamak ve bunlar yardımıyla bilinmeyenler üzerinde yeni ufuklara ulaştıracak fikirlerdir.

1. Teorilerin doğmasında bilginin, zekânın ve hayal gücünün büyük rolü vardır. Birbirinden farklı ve uzak birçok olay arasında yeni ilişkiler bulmak, bunları birleştiren mekanizmayı göstermek ancak büyük bilginlerin işidir.

2. Teori geneldir. Çünkü her teori, bazen bir ilmin konusu içerisine giren sayısız olayları kapsar. Yahut da birkaç ilmi içine alacak genişlikte olur.

3. İlimler hem sebep hem de kanun göstermek suretiyle tam bir açıklama sağlarlar. Teoriler, birçok olayı ve varlığı, bir tek hipotez içerisinde birleştirdiğinden, zihnin birlik ve düzen ihtiyacını karşılarlar. Birlik ve düzen içerisinde görülen olay ve varlıklar daha kolay anlaşılır. Bu sebeple teoriler; varlıkları akıl yoluyla anlamaya ve görmeye yarar.

4. Teoriler, birçok kanunu birleştirdiğinden onlara da bir hareket noktası öngörürler. Kanunlarda istisna teşkil eden bazı olaylar, teoriler yardımıyla daha iyi açıklanır; bazen yeni buluşlara ve keşiflere vesile olur” (Sarı, 2007: 2).

Diğer taraftan, “Kuramın temel etkisi ‘sağduyu’ya (yani anlam, yazma, yazın, deneyime ilişkin sağduyu temelli görüşlere) karşı çıkıştır. Örneğin kuram,

- Bir sözcük ya da metnin anlamının konuşan kişinin ‘aklından geçen şey’ olduğu görüşünü,
- Ya da yazmanın gerçekleri başka yerde –dile getirdiği bir deneyimde ya da olaylar dizgesinde- bulunan bir ifade olduğu düşüncesini,
- Ya da gerçekliğin belirli bir anda ‘mevcut’ olduğu kavramını / tasavvurunu sorgulamaktadır.

Kuram çoğu zaman sağduyuya dayanan kavramların kavgacı bir tavırla eleştirisini yapar ve dahası, bizim ‘sağduyu’ diyerek sorgulamadan kabul ettiğimiz şeyin aslında tarihsel bir yapı, bize artık çok doğal geldiği için bir kuram biçiminde göremediğimiz belirli bir kuram olduğunu göstermeye çabalar...” (Culler, 1997: 4; Culler, 2007: 15-16).

Genelde teoriler, belirli bir araştırma alanındaki olgunun sistematik araştırılması ve açıklanmasını kolaylaştıran ayrıntılı, düzenli ve tutarlı kategori dizileri olarak tanımlanabilir (Lethbridge and Mildorf, 2004: 10-19).

Jonathan Culler, *Yazın Kuramı* adlı eserinde teori konusunda dört temel husus tespit eder. Bunlar şunlardır:

1. “Teori, orijinal bir disiplin dışında etkileriyle disiplinlerarası öylemdir.
2. Teori, cinsiyet, dil, yazı, anlam veya konu adını verdiğimiz şeyi içeren şey dışında işleyen analitik (çözümsel) ve spekülatif (kuramsal) bir teşebbüstür.
3. Teori, ortak anlamın, doğal olarak ele alınan kavramların bir eleştirisidir.
4. Teori, dönüşlü, düşünmeyi düşünme, edebiyatta ve diğer söylemci uygulamalarda nesnelere anlamada kullandığımız kategorileri araştırmadır.” (Culler, 1997: 14; Culler, 2007: 29).

‘Teori’nin günümüzde kısmen daha önceki teorileştirmenin etkisinde olan spesifik tarihlerin ve şartların ürünü olan ‘teoriler’ anlamına geldiğini (Waugh, 2006: 11) kabul etmek gerekir.

Teoriler, mevcut teoriye eleştirel bir biçimde karşı çıkarken toplumsal ya da edebî değişmelere paralel olarak değişime işaret eden yeni bir teorinin ortaya çıkmasıyla ortaya çıktıkları ülkenin bu alandaki öngörülerini gerçekleştirme anlamında konjonktüre uygun bir yol izlerler.

Teorilerin bilimsel ve yansız bir tavrın ürünü olduğu kabul edilse de toplumsal konulara ilişkin teoriler için aynı şeyi söylemek zordur.

Teorileri, bir çıkış yolu bulabilmek için önce günümüz bilim sınıflandırması içinde, a) Fen Bilimlerine Ait Teoriler, b) Sağlık Bilimlerine Ait Teoriler, c) Güzel Sanat Dallarına Ait Teoriler ve d) Sosyal Bilimlere Ait Teoriler olarak sınıflandırmak gerekir.

Edebiyat Teorisi, bu sınıflandırma içinde *Sosyal Bilimlere Ait Teoriler* arasında yer alır. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

b-‘Edebiyat Teorisi’ Kavramı

Gerçekten, İ.Ö. 5. yüzyılda ortaya çıkan (Gasché, 2007: 149) ve ‘*thea*’ (görüş) + ‘*horao*’ (bakmak) köklerinin birleşmesinden oluşan ‘*theorein*’ (dikkatlice bakmak) fiiline dayanan (Ethosfelsefe.com, 2009; Etymonline.com, 2009; Irevolution.wordpress.com, 2009; Orgtheory.wordpress.com, 2009) Eski “Yunanca ‘*theoria*’ kelimesinden gelen ‘*theory*’ (nazariye, teori, kuram) teriminin etimolojisine dikkat edilirse, edebiyata teorik yaklaşımların kısmen mahiyetini bize haber verir. ‘*Theoria*’, Yunan sahnesinin bir görüşü veya perspektifini gösterir. Özel teoriler sık sık edebiyatı anlamak için bütün bir sistem sunduğunu iddia etse de bu, edebiyat teorisinin tam olarak sunduğu şeydir. Bugünkü teorinin durumu şöyledir: Pek çok üst üste gelen etki alanları vardır ve daha eski teori okulları ilk itibarları ile artık beğenilmese de bütün üzerinde bir etki yapmayı sürdürüyor” (Brewton, 2003; Brewton, 2006: 38).

Teori kelimesi, eski Yunanca’da *theorein* kelimesinden türetilmiş olup “dikkatlice bakmak” anlamına gelmektedir. Bu nedenle İlkçağ düşünürlerinin bu konudaki genel yaklaşımı teorisinin, doğanın ve gerçekliğin gözlenmesinde ve açıklanmasında ince ve derin görüşler bütünü olduğu yolundadır. Nitekim, klasik çağın öncülerinden Platon’a göre teori, zihinsel veya düşünsel bir gerçekliği ifade eder. Aristoteles ise aynı kavramdan, pratik bilginin karşısında yer alan saf bilgiyi anlamaktadır. Aristoteles’e göre bu saf bilgiye, pratikten bir soyutlama ile ulaşılabilir. Teori, olgular dünyasındaki gözlemler sonucu elde edilen bir ilkedir. Onun teori hakkındaki bu görüşü, bilimsel tutumunun ve gözlem ile deneye verdiği önemin de bir göstergesidir (Çelebi, 2009).

Terminolojik açıdan ‘edebiyat teorisi’ne bir bakıldığında, Batı dillerinden İngilizce’de ‘*literary theory*’ veya ‘*the theory of literature*’; Fransızca’da ‘*théorie de littérature*’ ve Almanca’da da ‘*die literaturtheorie*’ tamlamaları ile karşılandığı görülmektedir.

Görüldüğü gibi edebiyat teorisi kavramı ve onun kavramsallaştırılması son derece önemlidir (Bu konuda bkz. Shapiro, 1972: 89-94). Batı dünyasında ‘edebiyat teorisi’ ile ilgili pek çok eser vardır (Günümüz Batı dünyasında mevcut olan edebiyat teorileri için bkz. Donohue, 1943; Donohue, 1949; Jones, 1949; Livingston, 1962; Wellek and Warren, 1973; Fokkema and Kunne-Ibsch, 1977; Strelka, 1978; Strelka, 1978; Fowler, 1982; Jefferson and Robey, 1982; Moi, 1985; Olsen, 1987; Rylance, 1987; Minnis and Scott, 1988; Selden, 1988; Newton, 1989; Atkins and Morrow, 1989; Eagleton, 1983; Bonnycastle, 1991; Rice and Waugh, 1992; Makaryk, 1993; Hawthorn, 1994; Makaryk, 1994; Collier and Geyer-Riyan, 1994; Culler, 1997; Rivkin and Ryan, 1998; Duff, 2000; Rice, 2001; Nayar, 2002; Lye, 2006: 39-47; Lye, 2006: 31-32; Lye, 2006: 45-48 ... vb.).

Yine, Arapça’da ‘*en-nazariyyetü’l-edebiyeh*’; Farsça’da ‘*nazariyye-i edebiyeh*’ veya ‘*nazariyyât-ı edebiyeh*’; Osmanlı Türkçesi’nde ‘*nazariyyât-ı edebiyeh*’ veya ‘*edebiyat nazariyyâtı*’ ... vb. gibi tamlamalarla dile getirilen ‘edebiyat teorisi’, günümüzde bu kavramla birlikte ‘edebiyat kuramı’ ve ‘yazın kuramı’ gibi terimlerle de karşılanmaktadır.

Yirminci yüzyılda “teori”, çoğu Kıta felsefesinin çeşitli kolları tarafından şekillenen metin okumalarına farklı bilimsel yaklaşımlar için şemsiye bir terim olmuştur. (Çoğu akademik tartışmada, “edebiyat teorisi” ve “Kıta felsefesi” terimleri, bazı bilim adamları ikisi arasında açık bir ayrım olduğunu tartışsa da hemen hemen eşanlamlıdır.) (Wikipedia, 30.09.2005).

c-‘Edebiyat Teorisi’nin Tanım(lar)ı

Dünya edebiyatında farklı ülkelere mensup farklı dilleri konuşan, farklı kültür, sanat, edebiyat, hatta medeniyet anlayışlarına sahip edebiyat teorisyenleri tarafından, genel edebiyat bilimi ve edebiyat teorisine ilişkin eserlerde ‘edebiyat teorisi’ kavram ve terim olarak ele alınmış ve tanımlanmaya çalışılmıştır. “Edebiyat teorisi adı verilen bir alanı tanımlarken, bizzat edebiyatın kolayca tanımlanabilir bir fenomen olduğu farz edilebilir” (Webster, 1996: 4).

Marc Kay’ın da ifade ettiği gibi, edebiyat teorisi, çok farklı akademik disiplinlere oldukça yaygın biçimde uygulandığından ayrıntılı biçimde tanımlamak, aşırı şekilde zor ve karmaşıktır. Bundan dolayı, edebiyat tanımları gibi edebiyat teorisi tanımları da bir tane değil birden fazladır (Kay, 2007: 71).

Edebiyat Teorisi’ni tanımlama çabaları öncelikle Batı dünyasında ve ülkemizde olmak üzere *iki kategoride* ele alınabilir. Aşağıda her iki kategoride bazı tanımlar sıralanmıştır:

ca-Batıda Yapılan Edebiyat Teorisi Tanımları:

1-“Bazen ‘eleştirel teori’ veya ‘teori’yi belirten ve şimdilerde edebiyat araştırmaları disiplini içinde ‘kültürel teori’ye doğru bir dönüşüm geçiren ‘edebiyat teorisi’, edebî metinleri açıklama ve yorumlama işine dayanan bir kavramlar dizisi ve entelektüel varsayımlar olarak anlaşılabilir” (Brewton, 2006: 38).

2-Bir başka ifadeyle, “ ‘Edebiyat teorisi’, pratik edebiyat okumasında kullandığımız düşünce ve metodların gövdesidir. Edebiyat teorisi ile bir edebiyat eserinin anlamına değil, edebiyatın ifade edebildiği şeyi açığa vuran teorilere göndermede bulunuruz” (Brewton, 2006: 38).

3-“ ‘Edebiyat teorisi’ edebiyat ilkelerinin, kategorilerinin, prensiplerinin ve benzer yönlerinin incelenmesidir” (Wellek, 1969: 1; Wellek, 1982; Wellek – Warren, 1983: 46).

4-“Edebiyat teorisi, edebiyat ve edebiyat eleştirisinin yorumlanmasının teorisi (veya felsefesi)dir” (Wikipedia, 30.09.2005).

5-“Edebiyat teorisi bireysel eserlerin kastettiği şeyi açıklamaktan daha ziyade onların yaptıkları biçimlere ve anlamlara sahip olmak için eserlere imkân tanıyan figürleri ve gelenekleri çözümlenemeyi dener” (Windschuttle, 1994: 232).

6-“*Teori*, edebiyatın mahiyetinin ne olduğunun, ne işlevlerinin olduğunun, metnin yazar, okur, dil, toplum ve tarihle ilişkisinin ne olduğunun anlaşılmasının yöntemidir. O, değerlendirme değil, değerlendirmenin çerçevesinin anlaşılmasıdır” (Lye, 17.06.2005; Lye, 2006: 45).

7-“Kendini edebî metinlerin mahiyeti ve işlevine odaklayan felsefeye edebiyat teorisi adı verilir” (Ferretter, 2003: 4).

cb-Türkiye’de Yapılan Edebiyat Teorisi Tanımları:

1-“Edebiyatın şekil, kaide ve meselelerini genel olarak ele alan eserler(e) ... edebiyat nazariyesi” denir (Kaplan, 1976: 18).

2-“Edebiyatın neden, nasıl, niçinlerine cevap arayan; uygulanacak ölçütlerini araştıran, kısaca, edebî yaratma ve edebî değer ile metot meselesini ele alan bilgi alanına edebiyat teorisi denir” (Tural, 1991: 20. Bu tanım Mehmet Önal ve İsa Sarı tarafından alıntılanarak tekrarlanmıştır.)

3-“Edebiyat Ürünlerinin ortaya çıkışında etkili olan faktörlerle, edebiyat araştırmalarının esas alması gereken düşünce, bakış açısı ve tekniklerin felsefî boyutlu ifade biçimlerine *edebiyat kuramı* denir” (Kaplan – İleri, 1998: 16).

4-Edebiyat teorisi, hiç kuşkusuz edebî üretimden anlama ve anlamlandırmaya, eleştiriden yorumlamaya dek edebiyatın tüm alan ve türlerine yayılan, onların oluşum ve gelişimlerine yön veren bir disiplindir (Cebeci, 2004 tanıtım yazısından).

5-“Yazın kuramı, edebiyatın özünü ve yöntemlerini dizgeli olarak çözümlenme girişimidir ve yazınsal yorumlama, eleştiri, yazın tarihi, yazınsallık-şiiressellik ve yazınsal ile ilgili diğer kavramların belirlenimi gibi alanların yanı sıra, yazınsal estetik, estetik, yazınsal biçim-bilgisi ve yazınsal retorik gibi alt dalları da kapsar” (Kula, 2008: 18-19).

Edebiyat teorisi (Bressler, 2003: 6; Rickman, 1996: 56-63; Hogan, 2008: 195-211; Myers, 2008: 144-157) ve tanımı (Bressler, 2003: 12; Charmaz, 2006: 125, 126) konusunda çalışmalar gerçekten çok fazladır. Yukarıya alınan tanımlar bunlardan bazıları olarak kabul edilmelidir.

Bilinmelidir ki, “Edebiyat teorisi ya da daha doğrusu teoriler, edebiyatı tanımlamanın farklı yollarını ya da en azından herhangi bir tanımlama türüne teşebbüste meselelerin ne olabileceği konusunda düşünmeyi teklif ederler” (Webster, 1996: 5).

d-‘Edebiyat Teorisi’nin Konusu

Edebiyat teorisi konusunda yukarıda yapılan tanımlara bir bakıldığında onun konusunun ne olduğunu da anlamak mümkündür.

“Birçok çağdaş teorisyen ve edebiyat alimi “edebiyat” teriminin tanımlanamaz olduğuna ve onun potansiyel olarak herhangi bir dilin kullanımına göndermede bulunduğu inansa da edebiyat teorisinin temel sorularından biri, “edebiyat nedir?”dir” (Wikipedia, 30.09.2005). Edebiyat teorisi, bu soruya verilecek cevaplar yanında, edebiyatın neden, nasıl ve niçinlerine cevap arama, uygulanacak kıstasları araştırma, kısaca edebî yaratış ve edebî değer ile yöntem sorunu ... vb. meseleleri kendisine konu edinir.

Kabul etmek gerekir ki, “edebiyat nedir ya da edebiyatın özü nedir? Bu, edebiyat araştırmalarında ilkesel bir sorudur. Dünya üzerindeki bütün edebiyat teorisyenleri bu soruya farklı cevaplar vermiştir. Batı’da bu soruya edebiyat teorisinin farklı gelişme evrelerinde farklı cevaplar vardır. Çünkü edebiyat teorilerinin zorunlu olarak birbirleri ile uyumlu olmak zorunluluğu olmadığından, bakış açısı ve konuya yaklaşım farklılıkları böyle bir farklılığı ortaya koyar. Genel olarak, Aristo’nun “sanat zarif tabiatın taklididir” şeklindeki öğretisi, sanatsal özün yazarsal ifadesi, yani batı şiiirbiliminde önemli olan pozisyon olarak ele alınır. Sonra, Horace, Leonardo da Vinci, Philip Sidney’den Nicolas Boileau Despreaux’a kadar hep bu yönlendirmeyi izlemiştir. Romantik devire kadar Batı edebiyat teorisinin odağı

taklitten subjektif anlatıma değişir. Bu zamanda teorisyenler, sanatın pasif taklit değil yaratış olduğunu ve poetik özün ‘güçlü duyguların doğal bir akışı’ olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu teoriler, farklarına, yani edebiyatın duygusal özelliğine rağmen hep edebî özün belli bir özelliğini gösterir” (Shunqing, 10.04.2009).

Robert Barsky’ye göre, “Geniş bir biçimde söylemek gerekirse, edebiyat teorisi anlatının karmaşıklığını anlatmak, edebî metinleri aydınlatmak, edebî araştırmaları gruplaştırmak, gözlemleri sistemleştirmek ve bireysel anlamayı bağlamlaştırmak için uğraşır” (Barsky, 2006: 46).

Mehmet Önal’a göre de, “Edebiyat teorisi, edebiyatın tanımını, konusunu, alanını, sınırlarını; orijinal bir tanıma ulaşmış her edebî terimi ve onun kavramsal boyutunu; edebiyat sanatı ve edebiyat bilimi içinde kullanılan bütün metotları; edebiyat sahasının başka sahalara ile olan ilgilerini; edebiyatın hayata transfer edilebilecek bütün zeminlerini; edebî bilgileri; tür ve şekil konularını; edebî sanatları; bunlara ait her türlü terim, tanım ve bakış açılarını; edebiyata ait her türlü niçin ve nasıl sorularını inceler” (Önal, 1999: 67) ve kendisine konu olarak seçer.

Edebiyat teorisi öğrenilen bir şey değil, farkına varılan bir şeydir. şunu da bilmek gerekir ki, Roger Webster’in “... bir bilgi alanı olarak edebiyat teorisi, edebiyatın ne olduğu ve onun nasıl incelenmesi gerektiğine ilişkin herhangi bir deneme ya da su geçirmez çözümler önermez” (Webster, 1996: 5-6) demesi de bunu doğrular niteliktedir.

e-‘Edebiyat Teorisi’nin İşlevi

Bir sanat ve bilim olarak edebiyatın kendine özgü işlevleri olduğu gibi edebiyat teorisinin de işlevleri vardır. Wan-li Chen’in de dile getirdiği gibi, “Edebiyat ve teorinin (sosyal, siyasal ve kültürel) işlevselliği akademide sürekli bir tema olmuştur” (Wan-li Chen, 2008; Vitalpoetics.com, 28.03.2009) Bu konu özellikle yabancı dilde yazılan yazılarda ve bu eserlerden mülhem kaleme alınan bir ikiye geçmeyen telif yazılarda üzerinde durulan bir meseledir. Örneğin, J. Hillis Miller, İngilizce kaleme aldığı “Günümüzde Edebiyat Teorisinin İşlevi” (Miller, 1989: 102-111; Miller, 1991: 201-216) adlı yazısıyla doğrudan bu konu üzerinde duran bir kişi olarak karşımıza çıkar. Yine, L. I. Chunqing adlı bir Çinli yazar, Çince kaleme aldığı “Edebiyat Teorisi Başka Ne Yapabilir?” adlı yazısının İngilizce Özet’inde bu konuyu ele alır. Ona göre, “Edebiyat teorisinin temel işlevi, edebî fenomenlerin bütün türlerini yorumlamaktır ve uzun tarihsel gelişimi içinde edebiyat teorisini iki tür yorumlama sistemi gelmektedir: Bilişsel ve değerlendirmeci (sistem). Bu iki sistem, son yüzyılda gözden düşmüştür, bu nedenle edebiyat teorisi, içinde bulunulan yüzyılda, yorumlama tarzını değiştirmeyi ve sahasını genişletmeyi ifade eden bu iki tür yorumlama sistemi üzerine kurulu yeni gelişmeler araştırılmalıdır...” (Chunqing, 2003: 16-21).

J. Hillis Miller, “Edebiyat Teorisinin İşlevi” adlı yazısında rehber ve egemen bir eğitim gücü olarak edebiyatı ve edebiyat teorisinin gelecek(teki) rolünü kutlar... Bu konuda bir edebiyat bilgini Mark William Roche da eğitim ve toplum sahnesindeki önemli oyuncular olarak edebiyat ve edebiyat teorisinin öncü rolünü paylaşır” (Whan-li Chen, 2008). Kuşkusuz teknoloji çağında edebiyatın ve edebiyat teorisinin işlev ve rolü son derece üzerinde durulması gereken bir konudur.

Tanımlar genellikle okurun dikkatini tekrar yönetime çeker, zira işlevselciliğin amaçlarından biri bir metnin işleyişini kavramanın yanı sıra, analiz araçlarını da kusursuzlaştırmaktır... Ancak pratik açıdan, işlevselci bir yaklaşımın daimi tehlikesi, okura terkip, değişmez bir klostrofobi vermesidir (Said, 2006: 152).

J. Hillis Miller “Edebiyat Teorisinin Geleceği” adlı semineri içinde bir yan başlık olarak “Edebiyat Teorisinin İşlevi”ne değinir. Bu seminerin bu kısımdaki görüşleri şöyledir:

“Edebiyat teorisinin işlevi, (eski modada basılı şiirlerin, romanların ve oyunların anlamını) edebiyatın özel gövdelerini izah etmektir, Edebiyat teorisi karakteristik olarak genelliğin veya evrenselliğin oldukça ileri derecede açıkça sahip olduğu formülasyonları bütünüyle işler. Aristo’nun “ciddî imalara sahip olan aksiyonu taklit etme süreci, tamdır ve önemi vardır; duygusal olarak çekici kılman dil vasıtasıyla çeşitliliğin her biriyle bölümlerde ayrı biçimlerde bulunur; bizzat kişiler tarafından çıkarılır ve anlatı yoluyla sunulmaz; acıma ve korku dersi sayesinde bu duygusal karakteristiğe sahip olan trajik eylemlerin arındırılması tamamlanır” (Aristotle, 1978: 25) olarak trajedi tanımındır. Kendi devrimizden edebiyat teorisinin bir örneği, Paul de Man’ın “Allegory (*Julie*)”sindeki itiraz kaldırmaz iddiasıdır:

“Bütün metinlerin paradigması bir figür (veya bir figür sistemi) ile onun yapışökümünden oluşur. Fakat bu model, son bir okuma ile kapatılmadığından sırasıyla, önceki öykülemenin okunamazlığını anlatan ilave bir figürel istifi meydana getirir. İlk yapışökücü anlatılardan ayrı, figürlere sonunda her zaman metafor üzerine

yoğunlaştığında bu tür anlatıları ikinci (veya üçüncü) derece *allegoriler* diye adlandırabiliriz” (de Man, 1979: 205).

Aristo ve de Man’ın yaptıkları gibi, yine de, bu tür edebiyat teorisine ait formülasyonlarda genelleştirmenin ileri derecesine rağmen edebiyat teorisi tarihsel olarak köklüdür. O, tek bir zamana, tek bir mekana ve tek bir kültüre aittir. Edebiyat teorisyenlerinin yaptıkları gibi formülasyonlar, özel edebî eserlerin güzel okunmasını ilerletir. de Man’ın düşündüğü gibi iyi okuma, okumanın güçlüklerinin bir keşfi anlamına gelse bile edebiyat teorileri okumaya bir yardımdır. Bunu gerçekten yapıp yapmadıkları başka bir sorun olmasına rağmen, edebiyat teorilerinin edebî eserlerin okunmasına yardım etmekten başka hiçbir meşru işlevi yoktur. Bu alt rol, Edward Said’in dile getirdiği gibi, ülkeden ülkeye ‘seyahat’ edebilen, bağımsız kendi-ilişik bir disiplin olarak edebiyat teorisini düşünmek cazip olsa bile, gerçek roldür. Edebiyat teorisinin dilden dile, kültürden kültüre çevrildiği ve hala geçerli kaldığı görülüyor. O, yeni bir mekanda ve edebiyatın yeni gövdeleri ile ilişkide yapıcı olarak etkileyici kalabilir.

Bu gerçekten sorun değildir. Edebiyat teorisyenlerinin yaptıkları formülasyonlar onları üreten ve orijinal olarak bir hesap vermeyi planladıkları özel edebiyat gövdesine gerçekte bağlı olan evrensel düşünce ve prensibi araştırır. Batı’da bunun paradigmatik örneği, daha önce atıf da bulunduğum en eski edebiyat teorisi eserlerinden biri olan Aristo’nun *Poetika*’sıdır. Aristo’nun ilk hedefi, Atinalı trajedi olan özel bir edebiyatın gövdesini: Sophocles, Euripides, Aeschylus ile MÖ. 5 yüzyıl Atinalıların oyunlarını açıklamaktır. Rönesans ve daha sonraki teorisyenler keşfettiklerinde hatırı sayılır sakar kıvırtma olmaksızın, Aristo’nun formülasyonlarını aşağı yukarı on altıncı ve on yedinci yüzyıl Avrupa’sının Hıristiyan trajedisine için çalıştırmak aşırı derecede güçlüdür. Daha sonraki örnekler Shakespeare’nin *Hamlet* (1603-4?)’i veya *Kral Lear* (1606)’ı yahut Racine’in *Phédre* (1677)’sidir. Benzeri şekilde, yukarıda atıfta bulunan Paul de Man’ın hedefi, Rousseau’nun *Julie*’sini açıklamaktır” (Ostreng, 2007: 11-114; Miller, 11.02.2007).

Bizde benzeri bir konuya değinen Can Bulut şunları yazar: “Edebiyat teorisi edebiyatın kapsadığı tüm alanların altında, yani temellerinde yatan ortak değerlerin içerisinde yer alır. Bu açıdan bakıldığında edebiyat teorisinin günümüzdeki görevi edebiyattaki öğretim alanında aşırı ihtisaslaşmadan doğan dağınıklığın getirdiği problemlere çözüm getirmektir....

Edebiyat teorisinin öncelikli olarak iki görevi vardır. Birincisi edebiyat bilimi alanındaki birikimlerin aydınlığa kavuşturulması, yani farklı yan disiplinlerdeki temel kavramların ve fikirlerin açıklanması, ikincisi birbirleri arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması. Burada önemli olan sadece edebiyat bilimi ile ilgili yan disiplinlerin birbirleri arasındaki ilişkiler değildir. Aynı zamanda Dilbilimi, Tarih, Sosyoloji, Sanat ya da Müzik gibi başka sosyal bilimler ile olan bağların da aydınlatılması gerekir.

Ancak bu iki görev yeterince temellendirildikten sonra üçüncü bir görev de ortaya çıkar: Yeni ve verimli başka teorilerin ortaya çıkması. Kavramların iyi anlaşılmasının yanı sıra eksik ve yetersiz noktaların görülebilmesi özellikle bireysel araştırmalarda edebiyat teorisinin edebiyat biliminde yeni dinamikler ortaya koymasına katkı sağlayacaktır” (Bulut, 2004: 1, 2-3).

Kuskuşuz edebiyat ve edebiyat teorisinin geleneksel olarak ilk kez tanımlandığı yerde kalmadığı ve zamanla geliştiği, günümüzde ise yeni işlevler kazandığı ve kazanması gerektiği mantıken kabul edilmelidir. Bu bağlamda edebiyat teorisinin yeni işlevler yüklenmesini kabul edenler ve etmeyenler onun geleceği konusunda lehde ve aleyhte görüşler ileri sürmüşlerdir.

Bunlar arasında tıpkı edebiyat gibi, edebiyat teorisinin de tarihi, toplumu ve bireysel yaşamı değiştirme işlevi konusunda ileri sürülen görüşler örnek gösterilebilir. Örneğin, J. Hillis Miller, İngilizce kaleme aldığı “Sınır Kapısı: Teoriyi Tercüme Etmek” adlı makalesinin Özet’inde “Amerikan edebiyat teorisi tercüme edildi ve dünyanın her tarafında uygulandı.” dedikten sonra, cümlelerini “Eğer edebiyat teorisi tarihi, toplumu ve bireysel yaşamı dönüştürmek amacıyla edebî eserlerdeki dilin kullanımını inceliyorsa, o zaman, teori millî, dil ve kültürel sınırların nasıl hakkından gelebilir? Teori, orijinal metnin özelliklerine bağlı olduğundan, edebiyat teorisinin bu özellikleri bu tür tercümeyle izin vermeyecek gibi gözüküyor. İyi edebiyat teorisi sıklıkla edebî eserleri okumaktan kaynaklanıyorsa, onun yerli kaynaklarından nasıl kaçabilir?... Edebiyat teorisi benzeri şekilde inatçı ve direngendir, ama başka kültürler ve diller içinde de asimile edilebilir...” (Miller, 1991: 27) biçiminde bitirir. Yazarın burada edebiyat teorisinin “dünyada kıtalararası dönüştürücü” bir işlevinden söz ettiği ve bunun bir problemine değindiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, edebiyat teorisinin işlevi konusu özellikle yabancı dille kaleme alınmış eserlerde geniş bir biçimde ele alınmış ve alınmaktadır (Bressler, 2003: 13). Bu metinlere ancak çeviri yoluyla ulaşmak mümkündür.

Kaynak itibariyle yabancı olan edebiyat teorisi ve/veya teorilerinin toplumlara dönüştürme gibi bir işlevi karşısında ne yapılabilir? Sorgusuz sualsiz benimsemek mi? Ona karşı tüm kapıları kapamak mı? Yoksa benzeri karşı edebiyat ve/veya eleştiri teorileri ile ortaya çıkıp dengeleyici bir tavır almak mı gerekir? Herhalde son şık akla daha mantıklı gelmektedir... (Armağan, 2003).²

² Bu konuda, -daha önce atf yapılan- dikkati çeken bir tavrın nazmen dile getirilişi konusunda bk.: (Bilkent Üniversitesi) “Türk Edebiyatı Bölümü’nün Başkanı Prof. Talât Halman, *Hece* dergisinin eleştiri özel sayısında (Mayıs-Temmuz 2003) yer alan “Batılı Eleştiri Kuramlarının Etkisinde Eleştiri Sorunu” başlıklı yazısında “Türkçe ürünlerimizin estetiğini yabancıların ölçütleriyle değerlendirmeye çabal[ayan]” (455) yazarları eleştiriyor ve birçok “dış kuramlar”ın Türk kültürüne uygulanamayacağını belirtiyordu.

Halman, yazısında, çoğu zaman yaptığı gibi, anlatmak istediklerini bazı beyitlerle betimliyordu:

“Değilsen Foucaultcu / futbolcusun futbolcu”;

“Kimler için mürşit değilse Lacan / onlardır yaradana yan bakan”;

“Eleştiri için Barthes / en önemli şart”;

“Tek üstat Saussure / gerisi püsür” (455).

Halman, bu yazıda dile getirdiği düşünceleri Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nün düzenlediği “Edebiyat İlmî ve Problemleri” sempozyumunun 23 Eylül 2003 tarihli ilk oturumunda da tekrarladı ve bu kez yerli eleştirmenleri de kapsayan bir şir okudu:

Kuram Kursu

Her Türk eleştirmenine bir Batılı kuram yeter:

Kimine Derrida ya da Eichenbaum ya da Riffaterre.

Yabancı kuramcıların vurduğu yerde gül biter:

Bugün Batı özentimiz Tanzimat’tan bile beter.

“Ego”muz azman, hep Eco için, Foucault için “alter”.

Bana bir Türk Genette göster, bir Türk Deleuze mölöz göster:

Al, uygula: Guattari, Jameson, Kristeva, Showalter...

Eleştiride özgünlük, taklitçi olmaktan beter:

Bize ille de gerek herr ya da monsieur ya da mister...

Kuram alanında niçin olamaz milli karakter?

Ne mutlu ki hep çömeziz: Batı bize alma mater.

Onlar üretsin, ne rahat! Bizler niye dökelim ter?

Türk eleştirmenlerin çoğu için Homi Bhabha

Allah baba!

Karman çorman

Paul de Man

Naziymiş, olsun, ne çıkar? O bizim için kahraman.

Marxist olsa da Eagleton

Hem solcumun, hem sağcının gözündeki gönülünde tonton.

Edebiyat dünyamızda bir yüce tanrıdır Lacan:

Aslında “yaradana yan bakan”,

Ama, her yerde hâzır, nâzır ve cennetmekân.

Dünyaya kuramlar kattı Shklovsky, Jeyifo, Zizek-

Filistinli, Bulgar, Yunan, Hintli, Rus, Afrikalı, Çek:

Chakrabarty, Tomashevsky, Mukarovsky, Havranek...

Peki, biz Türklere sıra hangi yüzyılda gelecek?

Vodicka, Volosinov, Vygotsky, Tynjanov, Barthes

Türk edebiyatını yorumlamak için şart...

Gîtahi Gîtîfî, Appiah, Todorov, Watzlawick...

Ama, neden biz kendimiz hiç kuram üretmedik?

Dünya eleştirisinde Türkiye yoksul, patetik.

Haydi diyelim ki bizden çıkmaz bir kuramsal havuz,

Tek bir kuram veremez mi Parla, Belge, Koçak, Yavuz,

Oktay, Gümü, Oğuzertem, Akatlı, Irzık, Kahraman?

Kuram yaratmazsak, suspus kalırsak hâlimiz yaman.

Kuramları eleştirsek? İhanet olur o zaman!

Dışardan aldığımız her yöntem her derde derman.

Yabancı kuramcılara sataşanın hâli duman!

İthal malına karşı ya – hemen susturulsun Halman!

Halman aynı konuşmada *Hece* dergisindeki yazısından sonra Hilmi Yavuz’un bir beyit yazdığını söyleyip bu beyti dinleyicilere aktardı. Yavuz’un beyti şöyle:

Halman der: Yok mu bir yerli kuramcı, a birâder?

Yavuz der: Var, hocam! Al sana yerli kuramcı: Rifat Er!’

SONUÇ

Edebiyat, bir yanıyla güzel sanat dalları ile ilişkisini devam ettirirken diğer yanıyla bilimler sınıflandırmasında ‘sosyal bilimler’ arasına girmesi ile dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir yere sahiptir. Bu itibarla, edebiyat bilimi çok çeşitli çalışmalara konu olurken, giderek bazı alt dallara sahip olduğu görüşü benimsenmiştir. İşte edebiyat biliminin alt dallarından birisi ‘edebiyat teorisi’dir.

Bu yazımızda, önce, edebiyat kavramının güzel sanatlar içindeki yeri, ardından, bir bilim dalı olarak bilimler sınıflandırmasında ‘sosyal bilimler’ kategorisinde yer alışı üzerinde durulmuştur.

Edebiyat biliminin alt dalları dünya edebiyatlarında müstakil çalışmaların konusu olurken, bizde henüz ciddiyetle yeni ele alındığı gözlemlenmiş, ancak daha nitelikli çalışma yapacaklar için çok önemli bir literatürün oluştuğu da bir gerçek olarak tespit edilmiştir.

Edebiyat biliminin alt dallarından biri olarak ‘edebiyat teorisi’, ülkemizde önemsenmekte ve ilgili literatürler yakından takip edilmektedir. Bu alanda çeviri faaliyetlerinin telif çalışmalarından daha çok olduğu, fakat bu sahanın hâlâ el değmemiş bir şekilde himmet gösterecek pek çok araştırmacıyı ve çalışmalarını beklediği gözlemlenmiştir.

Böyle bir çalışma ile bu sahada ‘teori’ kavramı dahil, ‘edebiyat teorisi’ kavramı, tanımı, konusu ve işlevi gibi bahislerde ‘ilk belirlemeler’ olarak katkı yapılması amaçlanmıştır.

Bu makale sınırları dahilinde bizzat edebiyat teorisinin ‘ne olduğu’na dair teorik bilgi sunarak, başta lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki öğrencilerimiz olmak üzere, bu alana ilgi duyan edebiyatseverlere ve meslektaşlarımıza edebiyat teorisi ormanında bir yol değilse bile yürünebilecek bir patika yol açmak niyetiyle birkaç yazıdan oluşacak yazımızın ilki takdim edilmiştir.

Yapılacak her türlü eleştirinin daha sonraki yazılarımızın daha sağlam kurulmasında yapıcı bir işlev göreceğini belirtir, bu alana bir katkı yapabildiysem kendimi bahtiyar addederim...

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (1984). “Edebiyat İlmi ve Edebî Terminoloji Üzerine”, *Millî Kültür*, S. 45, Haziran, ss. 20-23.
- AKÜN, Ömer Faruk (1990). “Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün mü?” (Söyleşi), *Dergâh*, S. 12-13, Mart, ss. 18-19.
- AKYÜZ, Kenan (1979). “Türkiye’de Edebiyat Tarihçisinin Sorunları”, *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 15-20.X.1973) Tebliğleri*, İstanbul, 1979, C. 2, ss. 307-308.
- ALVER, Köksal (Ed) (2004). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Ankara: Hece Yayınları.
- ARISTOTLE (1978). *Poetics*, (trans. Gerald F. Else), Ann Arbor Paperbacks, The University of Michigan Press.
- ARMAĞAN, Yalçın (2003). “Türk Edebiyatı Bölümü’nde Kuram Şiirleri”, *Kanat*, S. 13, Güz. Aynı yazının elektronik ortamdaki versiyonuna ulaşmak için bkz. <http://www.bilkent.edu.tr/~kanat/k1309.html> , 03.11.2009:
- ASLANER, Dilek (2004). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Ankara: Hece Yayınları.
- ATKINS, Douglas G. and Laura Morrow, (eds.) (1989). *Contemporary Literary Theory* [Çağdaş Edebiyat Teorisi], Armherst: University of Massachusetts Press.
- AYDIN, Kamil (1999). *Karşılaştırmalı Edebiyat / Günümüz Postmodern Bağlamda Algılanışı*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- AYTAÇ, Gürsel (1999). “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi (Kavram, Tarihsel Gelişim, Yöntem)”, *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Papirüs Yayınları, ss. 15-20.
- AYTAÇ, Gürsel (2007). *Deneme Üzerine Bir Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışması*, Ankara: Hece Yayınları.
- AYTAÇ, Gürsel (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Papirüs Yayınları.
- AYTAÇ, Gürsel (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara: Gündoğan Yayınları, Ankara.
- BABYLON, “Kuram”, <http://www.babylon.com/definition/theory/Turkish> , 15.11.2009.
- BALOGUN, Jide (2007). “Approaches to Modern Literary Theories” (Modern Edebiyat Teorilerine Yaklaşımlar), *Journal of Critical Perspectives on English Language & Literature*, pp. 197-206. Aynı yazı için bkz. [http://www.unilorin.edu.ng/publications/blogunpo/Approaches to modern literary theory.doc](http://www.unilorin.edu.ng/publications/blogunpo/Approaches%20to%20modern%20literary%20theory.doc) , 27.01.2010.
- BARSKY, Robert (2006). “Edebiyat Teorisine Giriş’e Giriş,” (Çev.: Dr. Adem Çalışkan), *Yedi İklim, Edebiyat, Kültür, Sanat, Aylık Dergi*, C. XIX, S. 192, [İstanbul] Mart, ss. 42-49.
- BRESSLER, Charles E. (2003). “What is Literary Theory” (Edebiyat Teorisi Nedir?), *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice* [Edebiyat Eleştirisi: Teori ve Uygulamaya Bir Giriş], 3rd ed., London: Pearson Education Ltd., p. 6.
- BEARDSLEY, Monroe C. (1970). *The Possibility of Criticism* [Eleştirinin İmkânı], Detroit: Wayne State University Press.
- BONNYCASTLE, Stephen (1991). *In Search of Authority: An Introductory Guide to Literary Theory* [Otoriteyi Araştırma: Edebiyat Teorisine Giriş Rehberi], Peterborough, Can.: Broadview.
- BRESSLER, Charles E. (2003). “Literary Theory and the Definition of Literature” (Edebiyat Teorisi ve Edebiyatın Tanımı), *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice* [Edebiyat Eleştirisi: Teori ve Uygulamaya Bir Giriş], 3rd ed., London: Pearson Education Ltd., p. 12.

- BRESSLER, Charles E. (2003). "The Function of Literature and Literary Theory" (Edebiyat ve Edebiyat Teorisinin İşlevi), *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice* [Edebiyat Eleştirisi: Teori ve Uygulamaya Bir Giriş], 3rd ed., London: Pearson Education Ltd., p. 13.
- BREWTON, Vince (2006). "Edebiyat Teorisi", (Çev.: Dr.Adem Çalışkan), *Yedi İklim, Edebiyat, Kültür, Sanat, Aylık Dergi*, C. XIX, S. 193, [İstanbul] Nisan, ss. 38-45.
- BREWTON, Vince, "Literary Theory", <http://www.utm.edu/research/iep/l/literary.htm>, 05.03.2003.
- BULUT, Can (2004). "Edebiyat Teorilerinin Edebiyat Bilimi İçerisindeki Yeri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Social Sciences*, C. 4, S. 32, Haziran, ss. 1, 2-3.
- CEBECİ, Oğuz (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, 1.bs., İstanbul: İthaki Yayınları.
- CEMİLOĞLU, Mustafa (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, Bursa: Alfa Yayınları.
- CHARMAZ, Kathy (2006). "Positivist Definitions of Theory", "Interpretive Definition of Theory" ("Teorinin Pozitivist Tanımları", "Teorinin Yorumlayıcı Tanımı"), *Constructing Grounded Theory / A Practical Guide Through Qualitative Analysis*, London: Sage Publications Ltd., p. 125, 126.
- CHARMAZ, Kathy (2006). "What is Theory" (Teori Nedir), "Theorizing in Grounded Theory" (Temel Teoride Teorileştirme), *Constructing Grounded Theory / A Practical Guide Through Qualitative Analysis* [Temel Teori Oluşturma / Baştan Sona Nitel Analize Pratik Bir Rehber], London: Sage Publications Ltd., pp. 125-128; 133-139.
- CHEN, Wan-li (2008). "Traversing the Fantasy of the "Vanguard" via Critical Avant-garde Studies: An Inquiry into the Aesthetic", *Vitalpoetics, A Journal of Critical Literary Theory*, Vol. 1, Nu. 2, June. Bu metin için bkz. <http://www.vitalpoetics.com/traversing-the-fantasy1-of-the-vanquard-via-critical-avant-garde-studies-an-inquiry-into-the-aesthetic> , 28.03.2009.
- CHUNQING, L. I. (2003). "What Else Can Literary Theory Do?" (Edebiyat Teorisi Başka Ne Yapabilir?), *Journal of Beijing Normal University (Social Science Edition)*, Nu. 3, pp. 16-21. Ayrıca, çevirisi sunulan "Abstract" metin için bkz. <http://www.fed.cuhk.edu.hk/en/jbnu/200300000003/0016.htm> , 28.03.2009.
- COLLIER, Peter and Helga Geyer-Ryan (eds.) (1994). *Literary Theory Today* [Günümüz Edebiyat Teorisi], New York: Cornell University Press.
- CULLER, Jonathan (1997). *Literary Theory, A Very Short Introduction* [Edebiyat Teorisi, Çok Kısa Bir Giriş], Glasgow: Oxford University Press.
- CULLER, Jonathan (2007). *Yazın Kuramı* (Çev. Hakan Gür), 1.bs., Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- CUMA, Ahmet (2009). "Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi –Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi-", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 22, Konya, ss. 81-94.
- ÇELEBİ, Nilgün, "Teori", <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/t/026.htm> , 14.11.2009.
- ÇETİN, Nurullah(1992). "Şehâbeddin Süleyman'ın Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'si Üzerinde Edebiyat Tarihi Metodu Açısından Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 35, S. 1, (Ankara), ss. 61-73.
- ÇETİN, Nurullah (1991). "Türkçe'de İlk Edebiyat Tarihi", *Türköloji Dergisi*, C. 9, S. 1, (Ankara), ss. 143-152.
- ÇETİN, Nurullah (1988). *Tanzimat'tan Fuat Köprülü'ye Kadar Bizde Edebiyat Tarihiçiliği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇETİNDAG, Yusuf (2010). *Şiir ve Tenkit –Türk, İran ve Arap Tezkirelerinde-*, 1.bs., İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2006). " 'Edebiyat Eğitimi'nde 'Edebî Metin'in Yeri ve Anlamı", *Milli Eğitim*, Yıl: 34, S. 169, Kış, ss. 75-84.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2008). "Edebiyat Tenkidi", "Edebiyat Eğitimi", "Edebiyat Sosyolojisi", "Karşılaştırmalı Edebiyat", *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, 1.bs., Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 298-309, 336-338, 333-335, 329-332.
- ÇIKAR, Mehmet Şirin (2005). "Temel Kavramları Bağlamında 'İlmu'l-Edeb' Terimi ve İçeriği", *Nüşa*, Yıl: V, Say: 19, Güz, ss. 47-56.
- De MAN, Paul (1979). *Allegories of Reading* (Okuma Alegorileri), New Haven: Yale University Press.
- De ZEPETNEK, Steven Tötösy (1998). *Comparative Literature / Theory, Method, Application* [Karşılaştırmalı Edebiyat / Teori, Yöntem, Uygulama], Amsterdam – Atlanta: Rodopi B.V.
- DOĞAN, Şerife (1996). "Karşılaştırmalı Dil ve Edebiyat Araştırmalarında Çevirinin Yeri", *Türk Dili*, S. 533, Mayıs, ss. 1205-1213.
- DONOHUE, James J. (1943). *The Theory of Literary Kinds I: Ancient Classifications of Literature* [Edebî Türler Teorisi I: Eski Edebiyat Sınıflandırmaları], Iowa: Duboque.
- DONOHUE, James J. (1949). *The Theory of Literary Kinds II: The Ancient Classes of Poetry* [Edebî Türler Teorisi II: Eski Şiir Sınıfları], Iowa: Duboque.
- DUFF, David, ed. (2000). *Modern Genre Theory* [Modern Tür Teorisi], Pearson Education Limited.
- DURSUNOĞLU, Halit (2006). "Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Ortaöğretimdeki Tarihi Gelişimi", *Milli Eğitim*, Yıl: 34, S. 169, Kış, ss. 227-246.
- EAGLETON, Terry (1983). *Literary Theory: A Introduction*, [Edebiyat Teorisi: Bir Giriş], Minneapolis: University of Minnesota Press.
- EDEL, Leon (1981). "The Nature of Literary Psychology" (Edebiyat Psikolojisinin Mahiyeti), *Journal the American Psychoanalytic Association*, Vol. 29, Nu. 2, pp. 458'den alıntılan ve yorumlayan Rolant A. Pierloot, (1994). *Psychoanalytic Patterns in the Work of Graham Greene* [Graham Green'in Eserinde Psikanalitik Örnekler], Netherlands: Rodopi B. V., p. 8.
- EDEL, Leon (1981). "The Nature of Literary Psychology" (Edebiyat Psikolojisinin Mahiyeti), *Journal the American Psychoanalytic Association*, Vol. 29, Nu. 2, pp. 447-488.

- EDEL, Leon (1973). "Toward a Theory of Literary Psychology" (Bir Edebiyat Psikolojisi Teorisine Doğru), *Interpersonal Explorations in Psychoanalysis: New Directions in Theory and Practice* [Psikanalizde Kişiler Arası Araştırmalar: Teori ve Uygulamada Yeni Yönler, Ed. Earl G. Witenberg].
- EDEL, Leon (1982). *Stuff of Sleep and Dreams: Experiments in Literary Psychology* [Uyku ve Rüyalara Aslı: Edebiyat Psikolojisi Üzerine Deneyler], New York: Harper & Row.
- ENGİNÜN, Enginün (1992). *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- ERSOY, Ayla (1983). "Güzel Sanatların Sınıflandırılması ve Türleri", *Sanat Kavramlarına Giriş*, İstanbul: Beta Basım / Yayım / Dağıtım, ss. 22-29.
- ESCARPIT, Robert (1968). *Edebiyat Sosyolojisi*, (Çev. Ali Türkay), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Felsefelogos*, (Edebiyat Felsefesi Özel Sayısı), Yıl: 5, S. 17-18, Mart – Haziran 2002, 200 s.
- FERRETTTER, Luke (2003). *Towards a Christian Literary Theory* [Bir Hıristiyanî Edebiyat Teorisine Doğru], Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- FOKKEMA, D. W. – E. Kunne-Ibsch (1977). *Theories of Literature in the Twentieth Century* [Yirminci Yüzyılda Edebiyat Teorileri], London: C. Hurst and Company.
- FOWLER, Alistair (1982). *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes*, [Edebiyat Türleri: Türler ve Şekiller Teorisine Bir Giriş], Cambridge: Harvard University Press.
- GASCHÉ, Radolp (2007). "Under the Heading of Theory" (Teori Başlığı Altında), *The Honor of Thinking: Critique, Theory, Philosophy*, Stanford / California: Stanford University Press, p. 149.
- GASHÉ, Radolp (2007). "Theatrum Theoreticum", *The Honor of Thinking: Critique, Theory, Philosophy* [Düşünmenin Onuru: Eleştiri, Teori, Felsefe], Stanford / California: Stanford University Press, pp. 188-208.
- GENÇ, İlhan (2008). *Edebiyat Bilimi / Kuramlar – Akımlar – Yöntemler*, 3.bs., İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- GÖZLER, H. Fethi (1975). *Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı*, İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.
- GRISEBACH, Manon Maren (1995). *Edebiyat Biliminin Yöntemleri*, [Çev. Arif Ünal], Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- GÜÇLÜ, A. Baki – Erkan Uzun – Serkan Uzun – Ümit Hüsrev Yulsal (2002). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- GÜR, Alim (2009). *Türk Tenkit Tarihi Ders Notları*, Konya: Palet Yayınları.
- GÜZEL, Abdurrahman (2006). "Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar", *Milli Eğitim*, Yıl: 34, S. 169, Kış, ss. 85-105.
- GÜZEL, Cemal (1988). *Teori Kavramı Üzerine Bir İnceleme*, Felsefe Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HALMAN, Talat Sait (ed.) (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi*, 4 Cilt, 1.bs., Ankara: TC.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- HAWTHORN, Jeremy (1994). *A Concise Glossary of Contemporary Literary Theory* [Muhtasar Çağdaş Edebiyat Teorisi Açıklamalı Sözlüğü], London: Edward Arnold.
- HOGAN, Patrick Colm (2000). *Philosophical Approaches to the Study of Literature* [Edebiyat Araştırmasına Felsefi Yaklaşımlar], Gainesville: University Press of Florida.
- HOGAN, Patrick Colm (2008). "İrk-merkezlilik ve Edebiyat Teorisi Düşüncesi" (Çev.: Dr.Adem Çalışkan), *Prof.Dr. Celâl Tarakçı Armağanı*, [Haz.: Dr.Ahmet Cüneyt İssı – Dinçer Eşitgin], 1.bs., Ankara: Birleşik Yayınları, ss. 195-211.
- <http://irevolution.wordpress.com/2009/08/25/towards-a-theory-or-analogy-of-crisis-mapping/> , 15.11.2009.
- <http://orgtheory.wordpress.com/2006/07/11/etymology-of-theory/> , 15.11.2009.
- <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Heidegger-Tugba%5B1%5D.pdf> , 14.11.2009.
- <http://www.etymonline.com/index.php?term=theory> , 15.11.2009.
- İNAM, Ahmet (2003). *Eleştirinin Kıyıları*, Ankara: Hece Yayınları.
- JEFFERSON, Ann – David Robey (1982). *Modern Literary Theory* [Modern Edebiyat Teorisi], Totowa: Barnes and Noble Books.
- JOHN, Eileen and Dominic Mciver Lopes (eds.) (2004). *Philosophy of Literature: Classic and Contemporary Readings: An Anthology* [Edebiyat Felsefesi: Klasik ve Çağdaş Okumalar: Antoloji], Oxford: Blackwell Publishers.
- JONES, Howard Mumford (1949). *The Theory of American Literature* [Amerikan Edebiyat Teorisi], Cambridge: Mass.
- KABAKLI, Ahmet (1971). *Türk Edebiyatı*, C. 1, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (1976). *Edebiyat Lise 1*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KAPLAN, Ramazan – Canan İleri – Ali Öztürk (1998). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- KARAKAYA, Zeki (1997/1). "Kitle Edebiyatı ve Güdümlü Edebiyat Sosyolojisi", *Akademik Açt*, S. 3, (Samsun), ss. 83-121.
- KAVCAR, Cahit (1974). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Ankara Üniversitesi, E.F. Yayınları.
- KAY, Marcy (2007). "On Literary Theorists' Approach to Genesis 1: Part 1" (Edebiyat Teorisyenlerinin Yaratılış 1: 1'e Yaklaşımı Üzerine), *Journal of Creation*, Vol. 21, Nu. 2, p. 71.
- KEFELİ, Emel (2000). *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- KILIÇ, Savaş, "Teorik Bir Kazı Denemesi: Teori, Nazariye", <http://kitabe.blogcu.com/teorik-bir-kazi-denemesi-teori-nazariye-kuram/3821322> , 02.07.2008.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1970). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi (1964-1966). "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", *Sosyoloji Dergisi 1964-1966*, S. 19-20, İstanbul, ss. 1-36.

- KRIEGER, Murray (1976). *Theory of Criticism: A Tradition and Its System* [Eleştiri Teorisi: Gelenek ve Sistemi], Baltimore: John Hopkins University Press.
- KULA, Onur Bilge (2008). *Kant Estetiği ve Yazın Kuramı*, 1.bs., İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- LANG, Berel (1990). *Anatomy of Philosophical Style: Literary Philosophy and the Philosophy of Literature* [Felsefi Üslûbun Anatomisi: Edebiyat Felsefesi ve Edebiyatın Felsefesi], Oxford: Blackwell Publishers.
- LETHBRIDGE, Stefanie and Jarmila Mildorf (2004). "Topic Areas of Literary Studies" (Edebiyat Araştırmalarının Konu Alanları), *Basics of English Studies*, pp. 10-19 içinde, daha sonra internet ortamında pdf formatında on-line olarak yayımlanmıştır. Bkz.: <http://www.anglistik.uni-freiburg.de/intranet/englishbasics> , 18.12.2005.
- LEVEND, Agah Sırrı (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi / Giriş*, C. 1, 2.bs., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Agah Sırrı (1937-38). *Edebiyat Tarihi Dersleri: Tanzimat'a Kadar*, İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- LIVINGSTON, Ray (1962). *The Traditional Theory of Literature*, Minnesota.
- LİVINGSTON, Ray, *Geleneksel Edebiyat Teorisi* [Çev. Necat Özdemiroğlu], Ankara: İnsan Yayınları.
- LÜLECI, Murat (2002). *Türkiye'de 'Edebiyat Sosyolojisi'yle İlgili Araştırmalar, Bakışlar ve Yorumlar*, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- LYE, John, "The Differences Between Literary Criticism, Literary Theory and 'Theory Itself'", <http://www.brocku.ca/english/courses/4F70/crit.vs.theory.html> , 17.06.2005.
- LYE, John (2006). "Edebiyat Eleştirisi, Edebiyat Teorisi ve 'Bizzat Teori' Arasındaki Farklar", (Çev.: Dr. Adem Çalışkan), *Yedi İklim, Edebiyat, Kültür, Sanat, Aylık Dergi*, C. XIX, S. 197, [İstanbul] Ağustos, ss. 45-48.
- LYE, John (2006). "Çağdaş Edebiyat Teorisi", (Çev.: Dr. Adem Çalışkan), *Yedi İklim, Edebiyat, Kültür, Sanat, Aylık Dergi*, C. XIX, S. 195, [İstanbul] Haziran, ss. 39-47.
- LYE, John (2006). "Çağdaş Teorinin Bazı Özellikleri" (Çev.: Dr. Adem Çalışkan), *Yedi İklim, Edebiyat, Kültür, Sanat, Aylık Dergi*, C. XIX, S. 196, [İstanbul] Temmuz, ss. 31-32.
- MAKARYK, Irena R. (ed.) (1994). *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory: Approaches, Scholars, Terms* [Çağdaş Edebiyat Teorisi Ansiklopedisi: Yaklaşımlar], Toronto: University of Toronto Press.
- MENTEŞE, Oya Batum (1996). "Karşılaştırmalı Edebiyat Kavramı ve Tarihiçesi", *Türk Dili*, S. 533, Mayıs, ss. 1192-1203.
- MILLER, J. Hillis (1991). "Border Crossing: Translating Theory", *EurAmerica / Institute of European and American Studies, Academia Sinica*, Vol. 21, Nu. 4, December, s. 27.
- MILLER, J. Hillis (1989). "The Function of Literary Theory at the Present Time" (Günümüzde Edebiyat Teorisinin İşlevi), *The Future of Literary Theory*, (Ed. Ralph Cohen), London: Routledge, pp. 102-111.
- MILLER, J. Hillis (1991). "The Function of Literary Theory at the Present Time" (Günümüzde Edebiyat Teorisinin İşlevi), *Theory Now and Then* [Şimdi ve Sonra Teori], Durham: Duke University Press, Durham; London: Harvester Wheatsheaf, pp. 201-216.
- MILLER, J. Hillis, "The Future of Literary Theory" (Edebiyat Teorisinin Geleceği), http://www.cas.uio.no/Publications/Seminar/Consilience_Miller.pdf , 11.02.2007.
- MINNIS, A. J. - A. B. Scott (eds.) (1988). *Medieval Literary Theory and Criticism c.1100-c.1375 the Commentary Tradition* [Ortaçağ Edebiyat Teorisi ve Eleştirisi 1100-1373 Gelenek Yorumu], Oxford.
- MOI, Toril (1985). *Sexual/textual Politics: Feminist Literary Theory* [Cinsel/Metinsel Politika: Feminist Edebiyat Teorisi], London; New York: Methuen.
- MORIZE, Andrac (2008). *Problems and Methods of Literary History: With Special Reference to Modern French Literature* [Edebiyat Tarihinin Sorunları ve Yöntemleri: Modern Fransız Edebiyatına Özel Gönderme İle].
- MURRAY, Paul R. (2001). "What is Literary Theory (Edebiyat Teorisi Nedir?)", *Bulletin of Oita Prefectural College of Arts and Culture*, Number: 39, (20011226) ?, p. 51. Ayrıca yazının elektronik ortamdaki hali için bkz.: http://nsl.nii.ac.jp/els/110004681052.pdf?id=ART0007413329&type=pdf&lang=en&host=cinii&order_no=&ppv_type=0&lang_sw=&no=1245407469&cp= , 19.06.2009.
- MYERS, D. G. (2008). "Edebiyat Teorisi Öğretimi Üzerine" (Çev.: Dr. Adem Çalışkan), *Prof. Dr. Mustafa Özbalcı Armağanı*, [Haz.: Dr. Ahmet Cüneyt İssı – Dinçer Eşiğin], 1.bs., Ankara: Birleşik Yayınları, ss. 144-157.
- NASR, Seyyid Hüseyin (1989). "Felsefe Eğitimi", *Felsefe, Edebiyat ve Güzel Sanatlar*, (Ed. S. Hüseyin Nasr. Çev. Hayriye Yıldız), İstanbul: Akabe Yayınları, s. 17.
- NAYAR, Promad K. (2002). *Literary Theory Today* [Günümüz Edebiyat Teorisi], New Delhi: Prestige.
- NEW, Christopher (1999). *Philosophy of Literature: An Introduction* [Edebiyat Felsefesi: Bir Giriş], London and New York: Routledge.
- NEWTON, K. M. (1989). *Twentieth – Century Literary Theory* [Yirminci Yüzyıl Edebiyat Teorisi], London: Macmillan Education Ltd..
- OĞUZERTEM, Süha (2009). "Türk Edebiyatı Eleştirisinde Karşılaştırmalı Boyut", *Varlık, Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi*, Yıl: 77, S. 1224, 1 Eylül, s. 3.
- OKAY, Orhan (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı: Fikirler, Türler, Topluluklar, Temalar*, 1.bs., İstanbul: Dergah Yayınları.
- OLSEN, Stein Haugom (1987). *The End of Literary Theory* [Edebiyat Teorisinin Sonu], Cambridge.
- OSTRENG, Willy Ostreng (ed) (2007). *Consilience. Interdisciplinary Communications 2005/2006*, Centre for Advanced Study, Oslo, January, pp. 111-114.
- ÖNAL, Mehmet (1999). *En Uzun Asrın Hikâyesi / Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım*, 1.bs., Ankara: Akçağ Yayınları.

- ÖZÖN, Mustafa Nihad (1941). *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları.
- ÖZTEKİN, Nezahat (2007). “Mukayeseli Edebiyat – Araştırma Tarihi ve Yöntem”, *Turkish Studies / International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 2/4, Fall, ss. 671-679.
- ÖZTÜRK, Nurettin (1993). “Türk Edebiyatı Tarihçiliğinin Gelişimi (1436-1888)”, *İnsan Bilimleri Araştırmaları Yeni Haran Çevresi*, Yıl:1, S. 3, Ağustos, ss. 10-19.
- PARLA, Jale (2008). “Kuruluşundan Bugüne Karşılaştırmalı Edebiyat”, *Kitap-lık, Aylık Edebiyat Dergisi*, S. 115, Nisan, ss. 85-91.
- POSPELOV, Gennadiy Nikolayeviç (2005). “Edebiyat Tarihi ve Edebiyat Kuramı”, *Edebiyat Bilimi*, [Çev. Yılmaz Onay], 2.bs., İstanbul: Evrensel Basın Yayın, s. 35.
- REICHERT, John (1978). “Theories of Literature” (Edebiyat Teorileri), *Making Sense of Literature*, University of Chicago Press, p. 128.
- RICE, Philip and Patricia Waugh (1992). *Modern Literary Theory* [Modern Edebiyat Teorisi], New York: Edward Arnold Publishers.
- RICE, Philip (2001). *Modern Literary Theory* [Modern Edebiyat Teorisi], Arnold.
- RICKMAN, Hans Peter (1996). “Literary Theory as a Superdiscipline” (Bir Üstdisiplin Olarak Edebiyat Teorisi), *Philosophy in Literature*, London: Associated University Press, pp. 56-63.
- RIVKIN, Julie and Michael Ryan, Eds. (1998). *Literary Theory: An Anthology* [Edebiyat Teorisi: Antoloji], Malden, Massachusetts: Blackwell.
- RİFAT, Mehmet (2008). *Bizim Eleştirmenlerimiz*, 1.bs., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ROUSSEAU, A. M. – Cl. Pichois (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat* (Çev. Mehmet Yazgan), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- RYLANCE, Rick (ed.) (1987). *Debating Texts: Twentieth-Century Literary Theory and Method* [Tartışmalı Metinler: Yirminci Yüzyıl Edebiyat Teorisi ve Metodu], Toronto: University of Toronto Press.
- SAİD, Edward (2006). “Çağdaş Eleştiride Gidilen ve Gidilmeyen Yollar”, *Kış Ruhu / Edward Said'den Seçme Yazılar* (Haz. ve çev.: Tuncay Birkan), 2.bs., İstanbul: Metis Yayınları, İstanbul, s. 146, 152.
- SAKALLI, Cemal (2004). “Karşılaştırma Bilgisi (Komparatistik) ve Yazınsal Karşılaştırma Üzerine”, *Littera*, C. 14, Haziran, ss. 195-205.
- SAKALLI, Cemal (1998). “Karşılaştırmalı Yazınbilim Kuramları ve Yöntem Sorunu”, *Karşılaştırmalı Edebiyatı Araştırmaları* [Derleyen: Ali Osman Öztürk], Konya: Sel-ÜN Vakfı Yayınları, ss. 17-44.
- SAKALLI, Cemal (2006). *Karşılaştırmalı Yazın Bilim ve Yazınlararasılık, Sanatlararasılık Üzerine*, 1.bs., Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- SANTAYANA, George (1955). “Chapter XXIV / Literary Psychology”, *Scepticism and Animal Faith: Introduction to a System of Philosophy* [Kuşkululuk ve Hayvan Sadakati: Felsefe Sistemine Giriş], New York: Dover Publications Inc., p. 252.
- SARAÇ, Cemal (2006). “Sözlü İletişim Becerileri Açısından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi”, *Milli Eğitim, Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 34, S. 169, Kış, ss. 106-118.
- SARI, İsa (2007). *Edebiyat Teorileri-II: Ders Notları*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen-edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, s. 2 (Bkz. www.isa-sari.com , s. 2/13).
- SEARS, Lorenzo (1989). *Principles and Methods of Literary Criticism* [Edebiyat Eleştirisinin İlkeleri ve Yöntemleri], New York and London: The Knickerbocker Press.
- SELLEN, Raman (1988). *A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory* [Çağdaş Edebiyat Teorisi Okur Rehberi], Brighton: The Harvester Press.
- SHAPIRO, Michael (1972). “Ideas Towards A Coherent Conceptualization of Literary Theory” (Edebiyat Teorisinin Tutarlı Kavramsallaştırılmasına Yönelik Düşünceler), *Journal of Literary Semantics*, Vol. 1, Issue 1, pp. 89-94.
- SHUNQING, Cao, “The Discourse of Chinese Literary Theory and the Dialogue between Western Literary Theory and Chinese Literary” (Çin Edebiyat Teorisi Söylemi ve Batı Edebiyat Teorisi ile Çin Edebiyatı Arasında Diyalog), http://www.eca.usp.br/caligrama/english/07_caoshun.pdf , 10.04.2009.
- SMITH, Ernest, “Literary Theory: The Questions of Theory” (Edebiyat Teorisi: Teorinin Sorunları), <http://www.scribd.com/doc/716425082/Literary-Theory-The-Questions-of-Theory> , 11.07.2009.
- SOYKAN, Ömer Naci (1989). “Edebiyat Sosyolojisinde Uygulamalı Bir Yöntem Denemesi”, *Adam Sanat*, S. 46, Eylül, ss. 19-22, 26-27.
- STAËL, Mme de (1952). *Edebiyata Dair* (Çev.: Safiye ve Vahdi Hatay), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- STRELKA, Joseph P. (ed.) (1978). *Theories of Literary Genres* [Edebiyat Türleri Teorileri], University Park: The Pennsylvania State University Press.
- STRELKA, Joseph P. (1978). *Nazariyyetü'l-Envâ'i'l-Edebiyye* [Edebiyat Türleri Teorileri], (Terc.: Dr. Hasan 'Avn), İskenderiyye: Münşe'âtü'l-Ma'ârif.
- SUSAM-SARAJEVA, Şebnem (2006). *Theories on the Move / Translations's Role in the Travels of Literary Theories* [Hareket Halindeki Teoriler / Edebiyat Teorilerinin Gidiş-Gelişlerinde Çevirinin Rolü], Amsterdam and New York: Rodopi.
- ŞÖLÇÜN, Sargut (1982). *Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi*, Ankara: Dayanışma Yayınları, Ankara.
- TARLAN, Ali Nihad (1965). “Edebiyat Tarihi Hakkında”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XIII, İstanbul, ss. 12-18.
- TAŞDELEN, Vefa (2006). “Edebiyat Eğitimi: Hermeneutik Bir Yaklaşım”, *Milli Eğitim*, Yıl: 34, S. 169, Kış, ss. 42-56. (Bu derginin elektronik adresi şöyledir: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/index3-icindekiler.htm> , 24.11.2009).
- TIEGHEM, Paul van (1943). *Mukayeseli Edebiyat* (Çev. Yusuf Şerif Kılıçel), Ankara: Maarif Matbaası.

- TUNCER, Hüseyin (1988). "Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye ve Tarih-i Edebiyat Dersleri Üzerinde Bir Mukayase", *Millî Kültür*, S. 61, Haziran, ss. 76-79.
- TURAL, Sadık K. (1980). "Edebiyat Sahasının İlimleşmesi Kavramlar ve Tarifler", *Millî Eğitim Kültür Dergisi*, S. 6, Mart, ss. 12-25.
- TURAL, Sadık Kemal (1986). "Edebiyat Tarihi Kavramı Etrafında", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 1, Eylül, ss. 21-38.
- TURAL, Sadık (1993). "Edebiyat Biliminin Bir Dalı: Edebiyat Sosyolojisi", *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ankara: Ecdad Yayınları, ss. 155-176.
- TURAL, Sadık (1991). *Zamanın Elinden Tutmak*, Ankara: Ecdad Yayınları.
- TYMMS, Ralph (1949). *Doubles in Literary Psychology* [Edebiyat Psikolojisinde Çiftler], Cambridge: Bowes & Bowes.
- UÇAN, Hilmi (2006). "Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar", *Millî Eğitim*, Yıl: 34, S. 169, Kış, ss. 25-41.
- UÇAN, Hilmi (2008). *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara: Hece Yayınları.
- UÇAN, Hilmi (2004). *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, Ankara: Hece Yayınları.
- UÇAROL, Tuncer (1970). "Edebiyat Sosyolojisi", *Yeni Edebiyat*, S. 2, Aralık, ss. 9-10.
- WALSH, Dorothy (1969). *Literature and Knowledge* [Edebiyat ve Bilgi], Middletown: Wesleyan University Press.
- WAUGH, Patrica (2006). "Introduction...", *Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide* [Edebiyat Teorisi ve Eleştiri: Oxford Rehberi], p. 11.
- WEBSTER, Roger (1996). "What is Literary Theory? Literature and Literary Theory" (Edebiyat Teorisi Nedir? Edebiyat ve Edebiyat Teorisi), *Studying Literary Theory: An Introduction* [Edebiyat Teorisini İnceleme: Bir Giriş], London: Arnold Engineering, p. 6.
- WELLEK, René – Austin Warren (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri* [Çev. Ahmet Edip Uysal], 1.bs., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- WELLEK, René – Austin Warren (1973). *Theory of Literature* [Edebiyat Teorisi], London: Penguin Books Ltd.
- WELLEK, René (1969). "Literary Theory, Criticism and History" (Edebiyat Teorisi, Eleştirisi ve Tarihi), *Concepts of Criticism* [Eleştiri Kavramları], New Haven and London: Yale University Press, pp. 1-20.
- WELLEK, René (1959). "The Crisis of Comparative Literature" (Karşılaştırmalı Edebiyatın Krizi), *Proceedings of the Second International Congress of Comparative Literature* [Uluslararası İkinci Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi Bildirileri], ed. W. P. Friederich, I (Chapel Hill, University of North Carolina Press, pp. 149-159.
- WELLEK, René (1969). "The Crisis of Comparative Literature" (Karşılaştırmalı Edebiyatın Krizi), *Concepts of Criticism* [Eleştiri Kavramları], New Haven and London: Yale University Press, pp. 282-295.
- WELLEK, René (1982). *The Attack on Literature*, Brighton: Harvester Press.
- WIKIPEDIA, "Literary Theory" (Edebiyat Teorisi), http://en.wikipedia.org/wiki/Literary_theory , 30.09.2005.
- WINDSCHUTTLE, K. (1994). *The Killing of History: How a Discipline is Being Murdered by Literary Critics ve Social Theorists* [Tarihin Katledilmesi: Bir Disiplin Edebiyat Eleştirmenleri ve Toplum Kuramcıları Tarafından Nasıl Öldürülüyor], Sydney: Macleay Press.
- YALÇIN, Alemdar (2000). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YELKEN, Ramazan (2006). "Edebiyata Sosyolojik Yaklaşım: Edebiyat Sosyolojisi", *Kıtap Haber*, S. 27, Ocak – Şubat, ss. 76-79.
- YETKİN, Suut Kemal (1942). "George Wilhelm Friedrich Hegel 1770-1831", *Estetik Dersleri*, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, C. 1, s. 127.